

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TYÖTTÖMYYDEN UUTISOINTI AAMULEHDESSÄ MARRASKUU 2017 – TAMMIKUU 2018

Iivi Toikkanen

Saara Lalja

Opinnäytetyö
Marraskuu 2018
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

LALJA, SAARA & TOIKKANEN, IIVI:

Työttömyyden uutisointi Aamulehdessä marraskuu 2017–tammikuu 2018

Opinnäytetyö 52 sivua

Marraskuu 2018

Työttömyys ja sen seuraukset voivat aiheuttaa monimuotoisia sosiaalisia ongelmia, joilla on vaikutusta hyvinvointiin yhteiskunnan ja yksilön tasolla. Erityisesti sosiaalityön kohtaamat haasteet työttömyyden hoidossa saattavat moninaistua näiden seurauksena. Työttömyys on ajankohtainen ja laajalti yhteiskuntaa puhuttava aihe, joka on esillä lähes päivittäin median tuomissa palveluissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli pureutua työttömyyden uutisointiin sekä selvittää, mihin uutisointi keskittyy. Opinnäytetyössä tarkasteltiin työttömyyden uutisointia Aamulehden näköislehtien uutisissa, kolumneissa ja pääkirjoituksissa aikavälillä 1.11.2017–31.1.2018. Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista, aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa analyysi pohjattiin jo valmiina olevaan teorian tietoon. Materiaali koostui 76 uutisesta, pääkirjoituksesta ja kolumnista.

Tulosten mukaan näyttää siltä, että uutisoinnissa keskitytään pääosin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin työttömyyden selittäjänä, ja samoin työttömyyden hoidon nähtiin olevan hyvinvointivaltion vastuulla. Uutisoinnissa, kuten laajemminkin yhteiskunnassa, kritisoitiin työllisyyspolitiikan aktivointitoimien yksilöön kohdistuvia sanktioita ja lisääntyvää yksilökeskeisyyttä, vaikka aineistossa esiintyy myös yksilön vastuuseen ja ominaisuuksiin keskittyvää uutisointia.

Asiasanat: työttömyys, aktivointi, työttömyyspolitiikka

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LALJA, SAARA & TOIKKANEN, IIVI:
News about unemployment in Aamulehti from November 2017 to January 2018

Bachelor's thesis 52 pages
November 2018

Unemployment and its consequences can cause a large variety of social problems, which affect the well-being of both individuals and the whole society. Unemployment is currently a large topic in social and political discussion, and it is on display on the media almost daily.

In this Bachelor's thesis it was studied how unemployment is shown in digital version of Finnish newspaper Aamulehti in news, columns and editorials from November 2017 to January 2018. New activation policies raised a lot of discussion about different forms of unemployment, the situation and possibilities of unemployed people, and reasons behind high level of unemployment in Finland.

A qualitative material-based content analysis based on an already existing theory was used in this study. Material consisted of seventy-six news, columns and editorials. The aim was to find out how unemployment is shown in the news.

The news about unemployment mainly focus on the economic situation and social structures, and also the welfare state is seen to be responsible for the management of unemployment. Further studies, for example, on the development of activation measures could give important and interesting information.

Key words: unemployment, activation, labor market policy

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TYÖTTÖMYYS	6
2.1	Työttömyys Suomessa.....	7
2.2	Työttömyyden mittaaminen.....	9
2.3	Eriarvoisuuden suhde työttömyyteen	10
2.4	Työvoimapolitiikka	12
2.5	Aktivointipolitiikka	14
2.6	Aktiivimalli.....	17
2.7	Aktivointitoimien riskit	18
2.8	Työelämärakenteen muutos.....	20
3	MEDIA JA TYÖTTÖMYYS.....	22
4	TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN.....	25
4.1	Tarkoitus ja tavoite	25
4.2	Tutkimusmenetelmä	25
4.3	Aineiston keräys ja tutkimusprosessi	26
4.4	Analysointi.....	27
4.5	Luotettavuus ja eettisyys	28
5	TYÖTTÖMYYYDEN UUTISOINTI.....	30
5.1	Aineisto.....	30
5.2	Yhteiskunta	31
5.3	Talous	36
5.4	Eriarvoistuminen	39
5.5	Yksilön ominaisuudet	43
5.6	Yksilön vastuu	45
5.7	Koulutus.....	47
5.8	Digitalisaatio.....	52
6	YHTEENVETO JA POHDINTA	55
	LÄHTEET.....	59

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsitellään Aamulehdessä esiintyvää uutisointia työttömyydestä. Vuoden 2008 finanssikriisistä toipuvassa Suomessa työttömyys on aiheena puhututtanut laajasti, ja varsinkin viimeaikaiset muutokset työllisyyspolitiikassa ovat aiheuttaneet kiivasta keskustelua sekä poliittisessa johdossa että kansan keskuudessa. Tämä teki työttömyyteen liittyvän uutisoinnin tarkastelusta erityisen mielenkiintoista. Opinnäytetyön aineistokirjoituksiin on kerätty uutiset, kolumnit ja pääkirjoitukset, jotka käsittelevät jollain tapaa työttömyyttä. Aineistokirjoitukset on kerätty aikavälillä 1.11.2017 – 31.1.2018. Olemme halunneet selvittää, mihin työttömyyden uutisointi keskittyy Aamulehdessä kyseisellä aikavälillä.

Opinnäytetyö rakentuu seuraavasti: luvussa 2 taustoitamme työtä avaamalla ensin työttömyyden käsitettä, työttömyyden kehitystä ja mittaamista Suomessa. Seuraavaksi käsittelemme aineistosta nousseita ilmiöitä ja työttömyyteen vahvasti liitettyjä aiheita, kuten eriarvoisuutta ja työelämärakenteen muutosta, sekä Suomen työllisyyspolitiikkaa. Keskitymme erityisesti aktivointipolitiikkaan ja aktivointitoimenpiteisiin työttömyyden hoidossa, sekä niiden taustalla näkyviin uusliberaaleihin ja yksilökeskeisiin arvoihin. Tämän jälkeen siirrymme käsittelemään mediaa ja sen vaikutusta yhteiskuntaan sekä uutisointiin. Luvussa 4 esittelemme tutkimuskysymyksen, opinnäytetyön prosessin, sekä käytetyt tutkimusmenetelmät. Sen jälkeen analysoimme aineistoa luvussa 5, ja lopuksi käymme läpi opinnäytetyön tuloksia luvun 6 yhteenvedossa ja pohdinnassa.

2 TYÖTTÖMYYS

Työttömyys on monitasoinen ilmiö, jolla on laajoja taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia, ja moraalisia vaikutuksia. Työttömyys vaikuttaa niin henkilökohtaisesti työttömään itseensä, hänen lähiomaisiinsa, kuin myös työllisiin ja koko yhteiskuntaan. (Koistinen 1999, 194.) Työttömyyden taustaa voidaan selittää eri tavoin. Se voidaan nähdä tilapäisenä ja välttämättömänä vaiheena talouden tasapainottamiseksi ja inflaatiopaineiden pienentämiseksi. Toisten teorioiden mukaan työttömyys ei ole vapaaehtoista, vaan se nähdään rakenteellisena, muista syistä kuin korkeista palkkatasoista ja palkkaodotuksista johtuvana. (Koistinen 1999, 135-136.) Työttömyys on myös vahvasti sosiaalinen ja poliittinen ongelma, sillä se tuottaa sosiaalisia jakoja sekä heikentää kansalaisten yhtäläisiä mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Koistinen 1999, 135.) Työttömyyteen sekä sen hoitoon liittyvää uutisointia on paljon, ja työttömyydestä kirjoitetaan lähes päivittäin sanomalehdissä.

Työttömyydellä voidaan tarkoittaa työpanoksen hukkaamista, sillä se vähentää kulutuskysyntää sekä aiheuttaa lisääntyneitä työ- ja sosiaaliturvamenoja. Näin työttömyys kasvattaa myös eriarvoisuutta. Rakenteelliset prosessit tuottavat sekä menestyjiä että epäonnistujia. Esimerkiksi tällä hetkellä jatkuvaan riskinottoon ja vaihtuvuuteen kuuluu se, että voittajien ja häviäjien paikat voivat vaihtua nopeasti (Julkunen 2008, 116). Työttömyys ilmiönä on siis tiiviissä vuorovaikutuksessa talouden tilan kanssa, samoin sillä on suuri rooli yhteiskunnallisesti tärkeiden, esimerkiksi eriarvoisuuteen liittyvien ongelmien rakentumisessa.

Yllä mainittujen taloudellisten ja yhteiskunnallisten ongelmien lisäksi työttömyydellä voi olla suuria vaikutuksia niiden yksilöiden elämään, joita työttömyys tavalla tai toisella koskettaa. Koistisen (1999, 183) mukaan työttömyyttä pohtiessa, siitä kirjoittaessa sekä lukiessa tulisi ottaa lähtökohdaksi yksilökohtainen näkökulma, jossa tarkastellaan yksilöllisiä tekijöitä, kuten ikää, sukupuolta, koulutusta, persoonallisuutta, ja näiden vaikutusta siihen, ketkä tulevat kohtaamaan työttömyyttä, ketkä selviytyvät parhaiten työttömyydestä, ja millaisia valintoja he tekevät työttömyyden kohdatessa. Työttömyyden tai työttömyyden uhan ollessa ihmisen elämässä ajankohtaista, vaatii se myös yksilöltä itseltään kykyä tunnistaa omia voimavarojaan työttömyydestä selviytymiseen. Työttömyys voi aiheuttaa monelle elämänlaadun heikkenemistä,

sosiaalisten suhteiden vähentymistä sekä terveyden ja henkisen hyvinvoinnin huonontumista. Työttömyydellä saattaa olla myös vaikutusta sosiaalisen aseman laskuun, ja se saattaa aiheuttaa sekä ajankäytöllisiä että taloudellisia ongelmia. (Poijula 2007, 32.)

Työttömyyden vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin kuvastaa esimerkiksi vuoden 2017 sosiaalibarometrin (2017, 54) tulokset, joiden mukaan huolimatta tämän hetken parantuneesta tilanteesta talouden ja työllisyyden kehityksessä, työttömyys on suurin hyvinvointia uhkaava tekijä, ja 83% TE-johtajista arvioi työttömyyden omalla alueellaan joko melko tai erittäin suureksi ongelmaksi. Sosiaalibarometrissä (2017, 31-32) sosiaali- ja terveysjohtajien, Kelan johtajien, TE-palveluiden johtajien ja sosiaalityöntekijöiden vastauksissa 78% arvioi työttömyyden vaikuttavan alueensa väestön hyvinvointiin joko melko paljon tai paljon. Sosiaalibarometrin (2017, 33) mukaan varsinkin Kelan johtajat sekä sosiaalityöntekijät kokivat myös, että erityisesti alueensa työttömien hyvinvointi on heikentynyt edellisen kahden vuoden aikana.

2.1 Työttömyys Suomessa

Suomi oli 1960-luvulle asti maatalousyhteiskunta, jossa yli puolet työtä tekevästä sai toimeentulon maa- ja metsätaloudesta. Tämän jälkeen Suomi on käynyt läpi nopean rakennemuutoksen, ja nykyään Suomi on työllisen jakautumisella mitattuna jälkiteollinen palveluyhteiskunta, jossa palvelut työllistävät 64 prosenttia, kun teollisuuden ja rakentamisen osuus työllisyydestä on 33 prosenttia. (Melin & Blom 2011, 196.) Työttömyys on Suomessa ollut korkeammalla tasolla, kun muissa Pohjoismaissa, mikä on selittyneet väestörakenteella ja suurella työvoiman tarjonnalla. Työmahdollisuuksia ei ole löytynyt kaikille halukkaille, lisäksi poliittinen sitoutuminen täystyöllisyyteen on ollut alhaisempaa kuin muualla. Työttömyyden torjunnasta kyllä puhutaan, mutta toistaiseksi julkinen valta on puuttunut melko vähän työmarkkinoiden toimintaan. 1960-luvulla työttömyys Suomessa oli noin viiden prosentin luokkaa. Tämän jälkeen työttömyysaste on ollut kasvussa, lukuun ottamatta 1980-luvun loppua, jolloin saavutettiin lähes täystyöllisyys. (Melin & Blom 2011, 198.) Työllisten määrä alkoi laskea vuoden 1990 lopulla, ja lopulta romahti 1991-1994. Vuonna 1990 työttömyysaste oli reilu kolme prosenttia, ja vuoden 1994 ensimmäisellä neljänneksellä työttömyysaste oli 20 prosenttia (Sihto 2006, 185). Suomen talouskasvu laman jälkeen on ollut ripeää, mutta työttömyys on laskenut hitaasti. Pitkäaikaistyöttömyys on ollut pitkään kasvussa,

ja vuoden 2010 lopussa 22 prosenttia työttömistä oli ollut työttömänä yli vuoden. Myös nuoria, alle 25-vuotiaita oli samaan aikaan työttömänä noin 12 prosenttia, ja näin laaja nuorisotyöttömyys on uhka tulevaisuuden kannalta. (Melin & Blom 2011, 198.)

Sekä työttömyyden taustoista, että sen syistä ja eri muodoista on olemassa erilaisia tulkintoja, ja sen lisäksi työllisyyden kausi- ja suhdannevaihteluista käsittelevät teoriat selittävät työttömyyden syitä. Aikaisemmin varsinkin Suomessa työllisyyden kausivaihtelut selittivät työttömyyttä. Kausivaihtelu oli esillä erityisesti maa- ja metsätalousvaltaisessa tuotantomuodossa. Kausivaihtelulla ei ole enää yhtä suurta roolia modernissa yhteiskunnassa, mutta se on vieläkin tärkeä suhdannevaihtelun lähde sekä kysynnässä että tarjonnassa. Suidannetyöttömyys liittyy puolestaan taantumakausiin ja laskusuhdanteisiin, ja se johtuu suurimmaksi osaksi riittämättömästä kysynnästä. Suomen talous on esimerkiksi vientivetoisuutensa sekä metsätyöperustaisen tuotantomuotonsa takia aina ollut erityisen herkkä suhdannevaihteluille. Kausi- ja suidannetyöttömyyden yhdistämällä voi määrittää kuvan Suomen työttömyydestä. Teknologian ja kehityksen myötä luonto ja olosuhteet eivät enää rajoita tuotantoa entiseen tapaan, joten tuotannon ja työllisyyden vaihtelut liittyvät nykyisin enemmän muihin kysyntään vaikuttaviin tekijöihin sekä talouden rakennemuutoksiin. (Koistinen 1999, 150-151.)

Muita työttömyyden syitä ja muotoja ovat esimerkiksi rakennetyöttömyys, teknologinen työttömyys, ja piilotyöttömyys (Koistinen 1999, 152-154.) Rakenteellinen työttömyys johtuu talouden muutoksista joko tuotannon tai työvoiman taholla. Tästä esimerkkinä on teknologinen työttömyys, joka tuottaa liikaa työvoimaa ja tekee tarpeettomaksi mahdollisesti ennen kysytyt taidot. Myös työllisyysasteen romahtaessa 1990-luvun laman seurauksena, muuttui aikaisempi suidannetyöttömyys enemmän rakenteelliseksi joukkotyöttömyydeksi (Sihto 2006, 173). Kitkатыöttömyys pohjautuu enemmän siihen, etteivät avoimet työpaikat ja työnhakijat jostain syystä kohta (kohtaanto-ongelma). Vajaatyöllisyys ja piilotyöttömyys kuvaavat niitä ihmisiä, jotka ovat työttömiä, mutta eivät ilmoittaudu työvoimatoimistoon. Yleinen oletus on, että vajaatyöllisyys ja piilotyöttömyys olisivat laskusuhdanteen aikaisia ilmiöitä, sillä noususuhdanne ja sen mukanaan tuoma työvoiman kysyntä yleensä imee kaikki työkykyiset töihin. (Koistinen 1999, 152-154.)

2.2 Työttömyyden mittaaminen

1970-luvulta lähtien yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa on syntynyt kilpailevia teorioita työttömyydestä. Nämä kilpailevat näkökulmat eivät koske vain työttömyyden syitä ja ratkaisuja, vaan myös sitä, miten työttömyyttä olisi paras mitata ja mitä johtopäätöksiä voi tehdä työttömyysluvuista, kuten vaikkapa työttömyysasteesta. (Koistinen 1999, 136.) Työttömyysasteesta on tullut yhteiskunnan tilaa kuvaava käsite, jonka avulla voidaan antaa yleiskuva esimerkiksi talouden tilasta tai työvoimapolitiikan tehtävistä. Myös esimerkiksi hallitus antaa tiedotuksia työttömyyden kehityksestä työttömyysasteen perusteella. Vaikka työttömyysasteen käsitettä käytetään yleisesti, löytyy eri mielipiteitä siitä, mikä tapa mitata työttömyyttä pitää parhaiten paikkaansa, ja siitä, mitä työttömyysasteen perusteella voidaan päätellä. (Koistinen 1999, 136-137.)

Työttömyysasteen käsitettä käytetään talouden tilan, työmarkkinoiden toimivuuden ja sosiaalisten olojen arviointiin, mutta kuinka luotettava ja sopiva mittari se on näiden mittaamiseen? (Koistinen 1999, 136.) Työttömyyden mittaaminen ja työttömyystilastot jakavat myös kansan luottamusta Suomen poliittiseen johtoon. Kansalaiskeskustelussa on pitkään ollut esillä epäily työttömyyslukujen manipuloimisesta (Koistinen 1999, 137). Myös 2010-luvun Suomessa pääministeri Juha Sipilän hallitusta on julkisessa keskustelussa alati epäilty työttömyystilastojen siivoamisesta ja kaunistelemisesta.

Työttömyydestä julkaistaan Suomessa kahta eri tilastoa, Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tilastoa sekä Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastoa. Näiden kahden tilaston työttömyysluvut poikkeavat toisistaan, ja tähän merkittävin syy löytyy erilaisesta työttömän määrittelystä, joka taas johtuu tilastojen erilaisista lähtökohdista ja käyttötarkoituksesta. (Tilastokeskus 2012.) Suomessa viralliset työllisyys- ja työttömyysluvut tuottaa Tilastokeskus, ne tuotetaan YK:n työjärjestön ILO:n suositusten ja Euroopan unionin asetusten mukaisesti, ja näin ne ovat kansainvälisesti vertailukelpoisia (Tilastokeskus 2009). Kansainvälisessä tilastoinnissa työttömiksi määritellään henkilöt, joilla ei ole työtä, jotka ovat etsineet työtä ja voisi aloittaa työn (Larja 2013).

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työtön on henkilö, joka ei tutkimusviikolla ole tehnyt palkkatyötä tai toiminut yrittäjänä, on etsinyt työtä viimeisen neljän viikon sisällä joko palkansaajana tai yrittäjänä, ja olisi valmis aloittamaan työn

kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luetaan myös henkilö, joka odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, mikäli hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Edellä luetellut kriteerit täyttävä työpaikastaan toistaiseksi lomautettu lasketaan myös työttömäksi. (Tilastokeskus 2012.)

Työ- ja elinkeinoministeriön määritelmässä ei työttömälle ole yhtä tiukkoja kriteerejä kuin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa. Työnvälitystilastossa työtön on henkilö, joka on vailla työtä ja on käytettävissä työhön, jonka työaika on ainakin puolet alan normaalista työajasta, tai joka odottaa sovitun työn alkamista. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan myös lomautetut, jotka ovat ilmoittautuneet työnhakijaksi. Työnvälitystilastoissa työttömiksi puolestaan ei lasketa työllistymistä edistävässä palveluissa olevia, työttömyyseläkkeen saajia eikä päätoimisia opiskelijoita, ei edes loma-aikoina. Käytännössä tämä määritelmä koskee siis niitä työttömiä, jotka saavat työttömyyskorvausta. (Tilastokeskus 2012.)

Tilastojen välisiä eroja selittävät osaksi erot määritelmässä, näistä esimerkkinä piilotyöttömyys tai opiskelijat. Piilotyöttömäksi määritellään henkilö, joka muuten työvoimatutkimuksessa luokiteltaisiin työttömäksi, mutta ei ole etsinyt töitä viimeisen neljän viikon aikana. Klassinen esimerkki määritelmien eroista ovat opiskelijat. Työvoimatutkimuksen työttömyys vaihtelee paljon vuodenaikojen mukaan, ja erityisesti keväisin työvoimatutkimuksen työttömyys nousee suuremmaksi kuin työnvälitystilaston työttömyys, mikä selittyy opiskelijoiden työhaulla lukukauden päättyessä. Työnvälitystilastoissa opiskelijoita taas ei lueta työttömäksi. (Tilastokeskus 2012.)

2.3 Eriarvoisuuden suhde työttömyyteen

Eriarvoisuus on käsitteenä esimerkiksi syrjäytymisen tavoin moniulotteinen ja – tulkintainen. Käsite yhdistetään julkisessa keskustelussa usein työttömyyteen ja työllistymismahdollisuuksiin. Eriarvoisuus on poliittisessa keskustelussa ja myös uutisoinnissa paljon esillä. Eriarvoisuus voidaan nähdä esimerkiksi vallan ja varallisuuden epätasaisen jakautumisen seurauksena (Törrönen 2016, 13). Tämän seurauksena myös yksilöiden mahdollisuudet toimia ja kiinnittyä työyhteiskuntaan vaihtelevat, mikä osaltaan tuottaa työttömyyttä. Eriarvoisuudella on siis työttömyyteen

nähden mielenkiintoinen ja moniulotteinen rooli, sen näyttäytyessä sekä työttömyyden syynä että seurauksena.

Eriarvoisuutta tutkinut ruotsalainen sosiologi Göran Therborn (2014, 62) on ihmiselämän perusulottuvuuksien kautta eritellyt eriarvoisuuden kolme eri ulottuvuutta seuraavasti:

1. Elämänehtojen eriarvoisuus (vital inequality) kuvaa sosiaalisesti rakentunutta eriarvoisuutta, joka vaikuttaa ihmisten elinmahdollisuuksiin. Tätä ulottuvuutta tutkitaan usein kuolleisuuden, elinajanodotteiden ja käyttämällä erilaisia lasten terveyden mittareita kuten pituuden ja painon kehitystä.
2. Eksistentiaalinen eriarvoisuus (existential inequality) liittyy ihmisarvon eriarvoisuuteen. Se nivoutuu vahvasti riippumattomuuteen, arvokkuuteen ja kunnioitetuksi tulemiseen sekä itsensä kehittämisen oikeuteen. Yksilöiltä evätään inhimilliset toimintaedellytykset, esimerkkinä usein yhteiskunnallisen hierarkian pohjalla olevat ryhmät, kuten köyhät, vammaiset tai etniset vähemmistöt.
3. Resurssien eriarvoisuus (resource inequality) tarkoittaa eriarvoista resurssien jakautumista. Keskustelu eriarvoisuudesta alkaa usein tästä, ja eriarvoisuutta käsittelevissä tutkimuksissa keskitytään usein ihmisten tulotason ruotimiseen. Tärkeän resurssin muodostavat myös sosiaalisiksi pääomaksikin luonnehditut sosiaaliset suhteet. Koulutuksella on resurssien eriarvoisuudessa suuri merkitys. Koulutusta voidaan tutkia sen saatavuuden näkökulmasta, tai vaikkapa Pierre Bourdieun tapaan kulttuurisena eriarvoisuutena.

Nämä eriarvoisuuden muodot ovat myös keskenään vuorovaikutuksessa ja kytkeytyvät toisiinsa. Ne kuvaavat erillisiä eriarvoisuuden ulottuvuuksia, joilla kaikilla on omanlaisensa dynamiikka. (Therborn 2014, 62-66.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään aineiston pohjalta eniten resurssien eriarvoisuuden näkökulmaan ja sen sisältämiin elementteihin, kuten koulutukseen. Suomi on koulutuksen suhteen harvinaisen tasa-arvoinen maa, sillä maksuton koulutus mahdollistaa kaikille näennäisesti samanlaiset mahdollisuudet korkeakoulututkintoon, jonka on perinteisesti nähty suojelevan työttömyydeltä.

Kääntöpuolena taas esimerkiksi sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus, jonka yhtenä suurena osatekijänä on kouluttamattomuus, on tämän päivän Suomessa laaja yhteiskunnallinen ilmiö (Saari 2015, 105). Näin voidaan ajatella, että myös Suomessa

ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa koulutuksen saatavuuden suhteen. Lisäksi vaikkakin koulutuksella on edelleen merkitystä työmarkkinoihin, ei korkea koulutus kuitenkaan entiseen tapaan takaa tulokehitystä ja vakaata asemaa työmarkkinoilla. (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 9.) Koulutus ei siis näytä enää olevan niin vahva ase eriarvoistumista vastaan kuin mihin olemme tottuneet. Siinä missä ennen heikostakin lähtökohdasta ponnistava saattoi kouluttautumalla melko varmasti saavuttaa tietyn sosioekonomisen aseman, nykyään koulutus ei enää takaakaan edes turvattua työpaikkaa.

Resurssien eriarvoisuuden lisääntyminen on Suomessa yhdistynyt kasvaviin tuloeroihin. Suomi on perinteisesti ollut pienten tuloerojen maa, mutta kuten muuallakin maailmassa, Suomessa tuloerot ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana suurentuneet. Ilmiö johtuu meillä kaikkein suurituloisempien rikastumisesta, samaan aikaan kun pienituloisten ansiot ovat kasvaneet vain vähän. (Melin & Blom 2011, 199.) Suomi on viimeaikaisista muutoksista huolimatta vieläkin hyvinvointivaltiona kansainvälisesti arvioituna tasa-arvoinen maa, jossa universaalit edut, kuten koulutus ja terveydenhuolto, taataan kaikille maan kansalaisille. Kuitenkin kasvava eriarvoisuus tuo mukanaan uusia haasteita hyvinvointivaltiolle.

Vuoden 2017 sosiaalibarometrissä sosiaali- ja terveystoimintajohtajia, Kelan johtajia, TE-johtajia sekä sosiaalityöntekijöitä pyydettiin arvioimaan viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunutta eriarvoisuuskehitystä. 88 prosenttia vastanneista koki eriarvoisuuden lisääntyneen koko maassa. Samasta joukosta 70 % arvioi pääministeri Sipilän hallituksen onnistuneen eriarvoisuuden vähentämisessä joko melko huonosti tai erittäin huonosti. (Sosiaalibarometri 2017, 33.) Parhaimpina keinoina eriarvoisuuden torjumisessa nähtiin esimerkiksi tulonsiirtojen ja palvelujen kehittäminen, saatavuuden parantaminen ja asiakaslähtöisyys. Työllisyyteen liittyviä palveluja pidettiin erityisen tärkeänä, ja vastaajien nimeämät yhteiskuntapolitiikan keinot koskivat useimmin työllisyyspolitiikkaa, työllistämistä ja työllisyyden hoidon parantamista. (Sosiaalibarometri 2017, 38.) Työvoimapolitiikkaa ja sen tarjoamia työttömyyden hoitokeinoja käsittelemme seuraavassa kappaleessa.

2.4 Työvoimapolitiikka

Työvoimapolitiikka on yksi keino työttömyyden sääntelyyn. Työvoimapolitiikan rooli on ollut häilyvä, ja siihen on kohdistettu ristiriitaisia odotuksia. Työvoimapolitiikan on ajateltu olevan keskeisessä roolissa työllisyyden turvaamisessa sekä työttömyyden torjunnassa, ja työvoimapolitiikkaa on aika ajoin myös syytetty korkeasta työttömyydestä. (Sihto 2006, 175.) Suomen, kuten muidenkin hyvinvointivaltioiden sosiaalipolitiikan juuret ovat taloustieteilijä John Maynard Keynesin näkemyksessä, jonka mukaan julkisen vallan tulee puuttua talouden toimintaan, sillä vapaat, säätelemättä jätetyt markkinat eivät pysty turvaamaan yhteiskunnan hyvinvoinnin kasvua. (Mäntysaari 2016, 80.) Työvoimapolitiikka saa perusteensa työmarkkinoiden epätäydellisyyksistä, joita ovat toisaalta työttömyys ja toisaalta työnantajien vaikeus saada työvoimaa (Heinonen ym. 2004, 51). Näiden ilmiöiden tasoittamiseen ja poistamiseen on tarvittu valtion puuttumista asioihin.

Suomen työvoimapolitiittinen järjestelmä voidaan jaotella niin, että siihen kuuluvat passiivijärjestelmät ja julkiseen työvoimapalveluun kuuluvat aktiiviset toimenpiteet. Passiivijärjestelmien tarkoitus on turvata työttömän mahdollisuudet hakea työtä korvaamalla työttömyydestä koituvia taloudellisia menetyksiä, tällaisia toimeentuloon liittyviä järjestelmiä ovat työttömyyspäiväraha ja pääosin myös työmarkkinatuki. (Aarnio 2003, 7.)

Aktiivijärjestelmien tarkoitus on puolestaan parantaa erityisesti työnhakijoiden ammattitaitoa ja tarjota tietoa saatavilla olevasta työvoimasta. Julkiseen työvoimapalveluun kuuluvat kaikki työvoimaviranomaisten asiakkaille tarjolla olevat työvoimapalvelut ja järjestettävät, yleensä tiettyyn työttömien ryhmään kohdistetut työvoimapolitiittiset toimenpiteet. Työmarkkinatuki on osaltaan myös aktiivinen toimenpide, koska tuen tarkoituksena on esimerkiksi aikuiskoulutukseen ja muihin aktivointitoimenpiteisiin osallistaminen ja työllistymisen tukeminen. (Aarnio 2003, 7-8.) Poliitikassa kaikki Suomen hallitukset ovat 1990-luvun alun jälkeen korostaneet palkkatyön ensisijaisuutta, ja kasvun ja työllisyyden edistäminen on ollut myös 2000-luvulla suomalaisen sosiaalipolitiikan keskiössä (Saari 2017, 117).

Työttömyysturvajärjestelmään tehtyjen muutosten sanoma on tiivistettynä se, että työn itsenäinen ja aktiivinen etsiminen on työttömälle kannattavaa, harmaan työn markkinat saadaan tuotua paremmin ilmi, ja yksilön mahdollisuudet käyttää järjestelmää hyväksi vähenevät (Aarnio 2003, 8).

Työttömyysturvalain (1 luku, 2 §) mukaan työttömyyden aikainen perustoimeentulo turvataan työttömyyspäivärahalla ja työmarkkinatuella. Työttömyyspäiväraha on suunnattu niille, jotka ovat olleet vakiintuneesti työmarkkinoilla, kun taas niille, jotka eivät ole olleet työmarkkinoilla tai ovat saaneet enimmäismäärän työttömyyspäivärahaa, maksetaan työmarkkinatukea. Omaehtoisen opiskelun ajalta etuudet maksetaan koulutuspäivärahana.

Työttömyysturvaetuudet voidaan jakaa ansioperustaisiin, kuten ansiopäiväraha, sekä usein verorahoitteisiin vähimmäisetuuksiin, joita edustaa esimerkiksi työmarkkinatuki. Edunsaajalla on velvollisuus hakea aktiivisesti työtä ja koulutusta, sekä antaa työvoimatoimistolle omaa työkykyään, koulutustaan ja ammattitaitoaan koskevat tiedot, sekä toteuttaa laadittua työnhakusuunnitelmaa ja osallistua tarvittaessa työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. (Aarnio 2003, 11.) Työttömäksi jääneeltä ihmiseltä vaaditaan henkilökohtaisia toimenpiteitä ja osallistumista oman työllisyystilanteen parantamiseksi. Työttömyyden hoidossa on henkilön itse oltava aktiivinen, jotta työtä löytyisi. Aktivointipolitiikka onkin jatkuvasti vahvistanut asemaansa työttömyyden hoidossa.

2.5 Aktivointipolitiikka

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD laati vuonna 1964 suosituksen ”Työvoimapolitiikka taloudellisen kasvun edistämisen keinona”, josta aktiivisen työvoimapolitiikan aate lähti leviämään. Nykyään sekä Suomessa, että muissakin kehittyneissä teollisuusmaissa, aktiivista työvoimapolitiikkaa on pidetty työvoimapolitiikan strategisena perustana. ”Aktiivisuus” määritelmässä juontaa juurensa ajatukseen, että passiivisten toimien, kuten työttömyysturvan, sijaan pitäisi korostaa aktivoivaa työllisyyspolitiikkaa, esimerkiksi työvoimakoulutusta. Aktiivinen työvoimapolitiikka on alun alkaen lähtöisin ammattiyhdistysliikkeessä, ja sen kehittivät ruotsalaiset ay-ekonomistit Gösta Rehn ja Rudolf Meidner. Oppi on myöskin syntynyt vastauksena 1940-luvun korkeasuhdanteen ongelmiin ja sen keskeinen tavoite oli täystyöllisyyden tavoittaminen ilman inflaatiota. Aktiivinen työvoimapolitiikka ei ole siis kehittynyt vastaamaan laskukauden työttömyyteen. (Heinonen ym. 2004, 51-53.)

Viime vuosikymmenten aikana myös Suomessa aktiivisen työvoimapolitiikan merkitys on korostunut ja siitä uutisoidaan melko paljon. Erityisesti 1990-luvun lama loi kysynnän uusille poliittisille ideoille ja ajatusmaailmalle (Karjalainen & Keskitalo 2013, 13). Laman jälkeen aktivointitoimenpiteitä tehostamalla ja lisäämällä pyrittiin turvaamaan niiden työttömien asemaa, joilla oli uhka jäädä pitkäaikaistyöttömäksi tai jopa pysyvästi työelämän ulkopuolelle (Aarnio 2003, 8). Suomessa aktiivipolitiikan ja työttömyysturvan uudistuksia on tehty 1990-luvun puolivälistä eteenpäin. Uudistukset ovat koskeneet työttömyysturvan ja toimeentulotuen ehtoja, sekä työttömille suunnattuja palveluja. Myös lainsäädäntöön on jatkuvasti tehty työttömien velvollisuuksia lisääviä muutoksia, erityisesti liittyen toimeentulotuen ja työmarkkinatuen saantiehtoihin. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 13.) Esimerkiksi Lipposen toisen hallituksen keskeinen uudistus oli kuntouttava työtoiminta, joka yhdisti aktiivoinnin ja toimeentulotuen. Vastikkeellisiin toimintamalleihin, kuten nuorten työpajoihin, panostettiin enemmän, ja työttömien velvollisuuksia lisättiin.

Vuonna 2006 tehtiin aktiivisen työvoimapolitiikan kannalta merkittävä työmarkkinatuki uudistus, jossa yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneille tarjottiin tehostettua aktivointia. Yhteiskunta on jatkuvasti siirtynyt työttömien kuntouttamiseen ja aktivointiin pelkän toimeentulon turvaamisen sijaan. Suomessa on vuodesta 1994 lähtien toteutettu monta uudistusta, jotka tähtäävät sosiaalietuuksien aktiivisempaan käyttöön tai vastikkeellistamiseen, esimerkiksi työmarkkinatuki (1994), sen ehdollistaminen alle 20-vuotiailta (1996), alle 25-vuotiailta (1997), toimeentulotuen sanktiot (1996), työvoimapalveluiden uudistaminen (1998), yhdistelmätuki (1998), sen ehtojen väljentäminen (2003), kuntouttava työtoiminta (2001), työvoimapolitiikan uudistaminen, esimerkiksi palvelukeskukset ja työvalmentajat (2003-2004). 2004 säädettiin laki sosiaalisista yrityksistä, 2006 tulivat voimaan ikääntyneiden matalapalkkatuen kokeilu ja työmarkkinatuen aktivointi. (Julkunen 2013, 37.)

Aktivointipolitiikan kannatuksen kasvuun liittyy yleisempi yhteiskunnallinen asenne ja arvojen muuttuminen jatkuvasti yksilökeskeisempään suuntaan. Vappu Karjalainen ja Elsa Keskitalo (2013, 8) näkevät aktiivipolitiikan ja aktiivoinnin taustalla suurena syynä laajalle levittäytyneen, hyvinvointivaltiota kritisoivan uusliberalistisen ideologian. Tämä talouspoliittinen suuntaus pyrkii julkisen vallan kustannusten alentamiseen ja hyvinvointivaltion supistamiseen. Uusliberalistinen asenneilmasto voidaan nähdä ongelmallisena erityisesti vahvasti ammattietiikkaan nojaavan sosiaalialan kannalta. Se

haastaa myös tasa-arvoon ja solidaarisuuteen pohjautuvaa hyvinvointivaltion ideaa. Tehokkuutta ja yksilön vastuuta korostava aate kritisoi perinteisesti julkisen puolen toiminnaksi miellettyä sosiaalityötä, jonka yhtenä suurena tehtävänä on auttaa työttömiä ja yhteiskunnassa heikompiosaiseen asemaan ajautuneita.

Aktiivisen sosiaalipolitiikan uudistukset tuovat yhteiskunnan ja yksilön kannalta erilaisia ja ristiriitaisia tavoitteita. Toisaalta uusliberalistisen eetoksen nimissä yksilöiden odotetaan ottavan enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnistaan ja markkinoiden tarjoavan palveluja valtion roolin pienentyessä. Toisaalta taas valtion voidaan nähdä harjoittavan niin sanottua uutta paternalismia, jossa se ottaa aktiivista roolia työttömien aktivoinnissa ja syrjäytymisen ehkäisyssä. (Keskitalo 2013, 52.) Tämä asettaa myös työttömän yksilön ristiriitaiseen ja vaativaan asemaan. Toisaalta hänen odotetaan hoitavan itsensä takaisin työmarkkinoille ja on työnhaussa aktiivinen ja oma-aloitteinen, toisaalta hänen työnhakuprosessiaan seurataan tiiviisti, samoin kun työllistymisen tavat ja muodot ovat tarkasti säädeltäviä. Myös sosiaalityö joutuu tässä sekä kontrolloijan että tukijan kaksoisrooliin, kun asiakkaan omaa aktiivisuutta pyritään lisäämään ja tukemaan ja tätä vastuutetaan omasta työnhausta, toisaalta taas asiakkaan työnhakuprosessia pitää jatkuvasti seurata ja kontrolloida.

Perinteisessä hyvinvointivaltiossa etuudet ovat tarkoitettu turvaamaan yksilön tietty elintaso kausina, jolloin henkilö on työmarkkinoiden ulkopuolella (Van Aerschot 2011, 29). Eräs yleisemmistä hyvinvointivaltion kritiikin kohteista on ajatus sosiaalisten etuuksien passivoivasta vaikutuksesta. Tämän ajatuksen mukaan suuret työttömyysetuudet ja niiden avokätinen myöntäminen eivät kannusta aktiiviseen työnhakuun, vaan päinvastoin passivoivat työttömiä. (Kotkas 2013, 80.) Tämän ajatuksen kautta julkisen sektorin vastuu hyvinvointipolitiikasta voidaan nähdä ongelmallisena, sillä se passivoi ja tuottaa riippuvaisuutta. Kansalaiset olettavat viranomaisten ratkaisevan ongelmansa oman aktiivisuuden sijaan. Julkinen huolenpito vähentää vastuun ottoa omasta elämästä ja mahdollistaa vapaamatkustamisen toisten kustannuksella. (Anttonen & Sipilä 2000, 181.)

Etuuksia saavien aktivointi on kehittyneiden länsimaiden trendi, ja myös suomalaisessa sosiaalipolitiikassa onkin toteutettu erityisesti 1990-luvulta lähtien uudistuksia, joilla työttömiä pyritään aktivoimaan. Käytännössä tämä tarkoittaa etuuksien saannin kiristämistä velvoitteilla ja vaatimalla työttömän panosta myös aktivointisuunnitelman

laatimiseen. (Kotkas 2013, 80.) Nykyaikana oikeuksien sijaan aktiivisen kansalaisen velvoitteet ovat nousseet keskustelussa pinnalle, ja uusliberalistisen ideologian mukaisesti yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan korostetaan. Hyvinvointivaltion avusta riippuvaiset saavat helposti ongelmakansalaisen leiman. Miten tämä vallalla oleva arvoilmasto vaikuttaa sosiaalityön kenttään ja myös sosionomien työhön? Aktivointi ja asiakkaan vastuullistaminen tulevat selkeästi esiin erityisesti aikuissosiaalityössä. Uusliberalistisissa painotuksissa sosiaalityön keskeiseksi tehtäväksi muodostuu yksilön kohdistuvien aktivointitoimenpiteiden kautta ihmisten työmotivaation vahvistaminen ja näin nopeampi siirtyminen työmarkkinoille. (Jokinen 2016, 139.)

Yleisesti aktivointi on muuttanut tapaa tarkastella hyvinvointivaltion tavoitteita ja keinoja, ja aktivointi voidaankin Elsa Keskitalon (2013, 55) mukaan nähdä uutena hyvinvointivaltion paradigmana, jonka pääominaisuuksiin kuuluvat yksilöllinen lähestymistapa, työn korostaminen ja sopimuksellisuus. Aktivointiparadigman mukaan työttömyyden painopiste on siirtynyt rakenteellisesta ongelmasta yksilöön, jonka roolia ja toimintaa korostetaan. Työllisyys on tärkeässä roolissa, kun aktivointi tähtää palkkatyöhön ja yksilön riippumattomuuteen hyvinvointivaltiosta. Tähän pyritään kannustamisen ja motivoinnin lisäksi myös velvoitteilla. (Keskitalo 2013, 55.) Aktiivimallin mukaan tuleminen yhtenä aktivointipolitiikan osa-alueena on ollut merkittävä toimi työttömyyden hoidossa.

2.6 Aktiivimalli

Yksi aktiivisen työvoimapolitiikan uusi askel ja loppuvuodesta 2017 paljon keskustelua herättäneistä aiheista kotimaassa oli niin kutsuttu aktiivimalli. Aamulehdestä kerätty opinnäytetyön aineisto nosti aktivointitoimet ja aktiivimallin kirjoitetumpien aiheiden listalle. Eduskunta hyväksyi aktiivimallin juuri ennen joulua, ja laki työttömyysturvan aktiivimallista tuli voimaan 1.1.2018. (Hallituksen esitys 124/2017.) TE- palveluiden sivuilla selvitetään aktiivimallia näin:

”Aktiivimalli tarkoittaa sitä, että työttömän työnhakijan on 65 työttömyysetuuden maksupäivän tarkastelujakson aikana täytettävä niin sanottu aktiivisuusedellytys, jotta etuutta maksetaan täysimääräisenä myös tarkastelujaksoa seuraavat 65 maksupäivää (noin kolme kuukautta). Mikäli aktiivisuusedellytys ei täyty, niin työttömyysetuus pienenee seuraavan tarkastelujakson ajaksi 4,65 prosenttia. Leikkaus vastaa yhtä korvauksetonta päivää kuukaudessa.”

Aktiivimalli koskettaa suurinta osaa työnhakijoista, ja säilyttääkseen työttömyysetuuden täysimääräisenä, tarkastelujakson aikana työnhakijan on työnhakijan tehtävä 18 tuntia palkkatyötä, ansaittava yritystoiminnassa yhteensä vähintään 23 prosenttia yrittäjän työssäoloehtoon vaaditusta kuukausiansiosta, joka vuonna 2018 on 241 euroa kuukaudessa, tai oltava viisi päivää TE-toimiston työllistymistä edistävissä palvelussa.

Aktivointitoimet herättävät paljon keskustelua, mielipiteitä sekä kirjoituksia esimerkiksi Aamulehdessä, koska kuten jokaiseen poliittiseen toimintaan, myös aktivointitoimiin liittyy omat riskinsä.

2.7 Aktivointitoimien riskit

Aktivointipolitiikkaan liittyy monia ristiriitoja ja se saattaa nostattaa tunteita työttömissä työnhakijoissa. Hyvässä tapauksessa aktiivitoimiin osallistuminen voi Julkusen (2013, 40) mukaan antaa ihmisarvon ja tunnustetuksi tulemisen kokemuksen, mutta huonossa tapauksessa se nujertaa entisestään. Dirk Geldof (1999,19) on pohtinut aktivoinnin sisältämiä riskejä ja aktivointitoimenpiteiden arvioimista. Ongelmaksi muodostuu helposti tilanne, jossa aktivointia kohdennetaan etuuksien saajiin liikaa, samalla kun tarjolla olevaa työtä on rajoitetusti. Integraatiotoimenpiteitä täytetään usein työharjoitteluilla, jotka kuitenkin harvoin päätyvät palkkatyöksi. Pitkäaikaistyöttömät jättäytyvät usein pois työmarkkinoilta, koska he eivät pärjää sen rytmissä, ja näin aktivointi voikin johtaa itse asiassa syrjäytymiseen. Aktivointi aliarvioi ihmisoikeudet, ja johtaa suurempaan eriarvoisuuteen ja ehdollisuuteen. (Geldof 1999, 20.)

Geldof (1999, 21) näkee suurena ongelmana aktivointipolitiikan tuoman ongelmien yksilöllistämisen. Etuuksien saajaa aktivoidaan, mutta syrjäytymistä ja eriarvoisuutta ylläpitäviin rakenteisiin ja instituutioihin ei kiinnitetä huomiota. Tämä työttömyyden ja köyhyyden ongelmien yksilöllistämisen johtaa prosessin uhrien stigmatisoitumiseen ja heidän syyttämiseen omasta tilanteestaan. Aktivointipolitiikkaa on myös arvosteltu esimerkiksi työttömien velvoittamisesta korviketoimintoihin sekä toimeentulon ehdollistamisesta. Vaikein kysymys on vähimmäisturvan ja aktiivisuusvelvoitteiden välinen suhde. Aktivointitoimenpiteet voivat myös loukata kansalaiselle säädetyt oikeuksia. Henkilökohtaisen autonomian ja toimeentulo-oikeuden riistäminen voi tuntua

kohtuuttomalta erityisesti, mikäli henkilön toimilla ei ole tavoiteltuja työllistymisvaikutuksia. (Julkunen 2013, 40.) Tammikuussa voimaan tullut aktiivimalli vaatii työttömältä työnhakijalta aktiivisuutta työn hakemisessa. Jos aktiivisuusmäärittäjä ei täytä, tippuu toimeentulotuen rahallinen määrä ja se voi tuntua kohtuuttomalta työttömän, jo muutenkin heikkotaloudellisen ihmisen tilanteessa.

Geldof (1999, 22-23) on listannut seitsemän kriteeriä, joita tulisi tarkastella miettiessä pyrkivätkö aktivointitoimenpiteet kohti yksilön sosiaalisen tilanteen paranemista ja mahdollisuuksia. Hänen mukaansa tulisi tarkastella sitä, ovatko aktivointitoimenpiteet osa laajempaa, rakenteellista politiikkaa, tarjoavatko aktivointitoimenpiteet mahdollisuutta pysyvämpään integraatioon, kunnioittavatko aktivointitoimenpiteet heikkotuloisimpia, perustuvatko aktivointitoimenpiteet vapaaehtoisuuteen, tarjotaanko mahdollisuuksia ja kannustimia, onko aktivointitoimille kunnollista hallinnollista ja sosiaalista toimeenpanoa, sekä tähtäävätkö aktivointitoimenpiteet ainoastaan työmarkkinoille vai tarjoavatko ne muitakin mahdollisuuksia sosiaaliseen integraatioon?

Tarja Cronberg (2010, 85) kritisoi työttömiin kohdistuvaa jäykkää byrokratiaa ja valvontaa. Asenteet, pelisäännöt ja lomakkeet ohjaavat työtöntä työnhakijaa, mikä saattaa joidenkin kohdalla johtaa väärinkäyttöihin, vaikka suurimmaksi osaksi suomalaiset kuitenkin kunnioittavat viranomaisia. Voimavaroja tuhlataan byrokratiaan ja yksityiskohtaiseen säännösten valvontaan enemmän, vaikka enemmän tulisi keskittyä työn löytämiseen jokaiselle työttömälle. Tyytymättömyys ja aggressiivisuus lisääntyvät niin työnhakijoissa, kuin työttömien toimintaa valvovissa työntekijöissäkin. (Cronberg 2010, 86.) Myös Michel Foucault (1980, 200) kirjoittaa kurinpitovallan olevan häikäilemätöntä ja tungettelevaa, sillä se valvoo jatkuvasti niitäkin, jotka valvovat toisia. Tämä koskee myös sosiaalityötä, jolle on annettu tehtävä toteuttaa ja valvoa aktivointitoimenpiteitä. Valvonta ei välttämättä edistä työttömän sitoutumista työhön ja yhteiskuntaan, mutta sillä saadaan karsittua pois edes osa työttömyystukien väärinkäyttäjistä (Cronberg 2010, 86).

Työvoimapolitiikasta, aktivointitoimista sekä aktivointipolitiikasta riippumatonta on työelämän muutos, koska tarve ja kysyntä palveluille vaihtelee. Seuraavassa kappaleessa käsitellään työelämän muutosta ja sen vaikutusta työttömyyteen.

2.8 Työelämä rakenteen muutos

1970-luvun ja 1990-luvun lopun välillä on siirrytty kansallisvaltioiden sääntelemästä taloudellisesta ympäristöstä globaaliin talouteen. Tämä on lisännyt erityisesti finanssimarkkinoiden vaikutusvaltaa verrattuna esimerkiksi työvoimaan. Erityisesti 1990-luvulla suomalainen yhteiskunta muovautui rakennemuutoksen seurauksena entistä enemmän kilpailuyhteiskunnaksi. Uuden informaatioteknologioiden mahdollistaman innovaatioyhteiskunnan nousu on tuottanut suuria seurauksia niin yksilöille kuin yhteiskunnille. (Heinonen 2004, 42.)

Globaalin työelämän murroksen vuoksi perinteiset työmarkkinarakenteet ovat murentumassa ”joustavien” ja ”epätypillisten” työvoiman käytön muotojen yleistyessä. Talouslama on vauhdittanut tätä kehitystä myös Suomessa. (Vähätalo 1998, 45.) Työmarkkinoiden lisääntyneen joustavuuden seuraukset ovat ristiriitaisuudestaan huolimatta olleet pääsääntöisesti myönteisiä. Lisääntymässä ovat niin sanotut epätypilliset työsuhteet, jotka pitävät sisällään esimerkiksi määrä- ja osa-aikaiset palkansaajat, freelancerit, apurahoilla työskentelevät ja vuokratyön (Julkunen 2008, 109.)

Aarnio (2003, 15) siteeraa kirjassaan Heikki Mäki-Kulmalan ajatusta siitä, että kun työtehtävät muuttuvat nopeammin, epätavanomaiset työurat ja työsuhteet yleistyvät, tilanne vaatii myös työttömältä enemmän vaivaa työllistymisen eteen. Tämän ajatuksen mukaan yksilön oman aktiivisuuden korostuminen ja siihen velvoittaminen ovat itse asiassa seurausta työmarkkinoiden rakenteen muutoksesta, ei niinkään viranomaisten uusista linjauksista. Myöskään määrä- ja osa-aikatyön lisääntyminen ei itsessään ole huono asia, mutta Suomessa kummallakin työmuodolla on kuitenkin varjopuolenaan piilotyöttömyyden elementtejä. Määräaikainen ja tilapäinen työnteko on yhteydessä työttömyyteen, sillä joustavat työmarkkinat tuovat liikettä sisään ja ulos (Julkunen 2008, 110.) Tämän työelämän rakenteen murroksen voi osaltaan nähdä osoituksena muutoksesta kohti ilmiötä, jota sosiologi Zygmunt Bauman (2002, 15) luonnehtii ”notkeaksi moderniksi” (liquid modern).

Modernin yhteiskunnan pysyvät ja hitaasti muuttuvat rakenteet ovat korvautuneet jatkuvassa muutoksessa olevilla organisaatioilla ja hallinnan muodoilla. Jatkuva muutos lisää myös ihmisten epävarmuutta, kun kyky suunnitella tulevaisuutta kaventuu. Universaalisuus ja pysyvyys vaihtuvat pirstaleisuuteen ja moniarvoisuuteen. Nykyajan

yhteiskuntaa kuvataankin usein individualistiseksi ja egoistiseksi, samalla kun yhteisöllisyys vähenee. (Mäntysaari 2016, 76.)

Tulevaisuudessa pienentyvä osa työvoimasta työskentelee perinteisillä sisäisillä työmarkkinoilla, vastaavasti kasvava osa työvoimasta tulee työskentelemään eri tavoin epävakammilla työmarkkinoilla. Tämä muutos on heijastunut myös valtion toiminnallisten resurssien supistumiseen, samalla kun eri tukijärjestelmistä riippuvaisten työttömien määrä on kasvanut. (Vähätalo 1998, 45.) Lamaan liitetyistä ilmiöistä, kuten työttömyydestä, jota tässä opinnäytetyössä tutkitaan, sosiaaliturvan leikkauksista, julkisten palvelujen kilpailuttamisesta ja ulkoistamisesta onkin tullut Suomessa jokapäiväistä elämää, joka kuvaa lamaa syvempää yhteiskunnallista murrosta. Tämä tuo uudenlaisia vaatimuksia ja paineita myös sosiaalityön kenttään. Heinosen (2014, 47) mukaan ongelmien pohtimiseen ja ratkaisujen hahmotteluun pitäisi ottaa mukaan kansalaiset, myös asiakkaat. Kansalaisten avuntarpeet moninaistuvat ja samalla, moniammatillisen auttamisen ja eri tahot mukaan ottavan toiminnan, sekä erityisesti rakenteellisen sosiaalityön tarve lisääntyy.

Pirstaleistuvan yhteiskunnan ilmiötä, yhteisöllisyyden vähenemistä ja näiden tekijöiden vaikutusta työelämään on käsitellyt myös Uuden kapitalismin kulttuuria (2006) tutkinut sosiologi Richard Sennett, joka näkee nykyajan hektisen ja jatkuvasti muuttuvan yhteiskunnan uhkana työkuultuurille, erityisesti työntekijöiden kokemalle merkityksellisyydelle ja työntekijöiden sekä yritysten väliselle luottamukselle ja lojaalisuudelle. (Sennett 2006, 181.) Vakaiden palkkatyösuhteiden nopeaa murentumista voidaan pitää Ulrich Beckin mukaan yhtenä riskiyhteiskuntaan siirtymisen taustatekijöistä. Työ, koulutus ja vapaa-aika alkavat lisääntyvästi eriytyä toisistaan, ja sisältävät näin myös erillisiä ja erilaisia riskejä. (Vähätalo 1998, 48.)

Työmarkkinoiden muutos aiheuttaa sen, että jatkuvassa liikkeessä oleva työelämä ja sen rakenteet vaativat työntekijöiltä uusia ominaisuuksia. Työntekijöiltä vaaditaan yhä enemmän joustavuutta ja jatkuvaa uuden opettelua. Esimerkiksi osa-aikatyöt ja uusien taitojen omaksuminen lyhyessä ajassa uhkaavat erityisesti keski-ikäisiä työttömiä työnhakijoita, jotka ovat tottuneet pitkäaikaisiin, hitaaseen erikoistumiseen ja asiantuntemukseen perustuviin työsuhteisiin. Pitkäaikaistyöttömyys puolestaan taas nostaa riskiä marginalisaatioon ja jopa yhteiskunnasta syrjäytymiseen. (Van Aerschot 2011 ; 21. Sennett. 2006, 101.)

3 MEDIA JA TYÖTTÖMYYS

Medialla tarkoitetaan kollektiivisena ilmiönä joukkoviestintä tai joukkoviestimiä. Niitä ovat esimerkiksi aikakauslehdet, televisio- ja radiolähetykset sekä sosiaalisen median tarjoamat palvelut. Median tarkoituksena on tuottaa informaatiota, fantasioita, unelmia ja mielihyvää viihteen keinoin. Voimakkaan luovan panoksen medioihin tuo journalistinen toiminta. (Kuutti 2012, 113.) Tässä opinnäytetyössä on käytetty mediakontekstina Aamulehden nettisivuilta löytyvää kaikkien luettavissa olevaa näköislehteä.

On hyvä pohtia sitä, miten suhtautuu mediaan ja sen tuottamiin ilmiöihin, koska median vaikutus on nykypäivänä suuri. Sillä saattaa olla suurempi osa elämää, kuin osaisi arvatakaan. (Merilampi 2014, 9.) On siis hyvä pohtia, millaisia medioita seuraa sekä miten lukemaansa kannattaa tulkita. Oman kasvatusotteen kehittämistä sekä sen pohtimista median tarjoamiin palveluihin tulee miettiä. Kasvatusotteella voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, meneekö julkisen median kohdalla moraaliseen paniikkiin vai onko oma lukuote luonteva ja mediakriittinen. Omien mediavalmiuksien kehittäminen voidaan osaltaan yhdistää ihmisten väliseen kanssakäymiseen tukien joustavuutta, suvaitsevaisuutta, innovaatiokykyä sekä esimerkiksi helpottaa mielenkiinnonkohteiden kehittymistä. Medioiden ja niiden vahvasti kansainvälinen sisältö sitoutuvat yhä laajemmin ihmisten elämäntapaan ja elämänhallintaan useilla eri tasoilla. (Merilampi 2014, 12.)

Koska nykykulttuurimme alkaa olla kokonaan medioitunutta, korostuu ihmisten arjessa digitaalisten nettimedioiden läsnäolo koko ajan sekä verkostomaiset mediat kasvattavat koko ajan merkitystään. Medioituminen (engl. mediatization) on yhteiskunnallinen muutosprosessi, jota voidaan verrata jopa globalisaatioon, kaupallistumiseen sekä yksilöllistymiseen. (Isotalus 2017, 19-20.) Medioituminen näkyy monella eri alalla, voimakkaasti myös sosiaalipuolen palveluissa. Media on tärkeä viestintäväline myös politiikassa, jossa käsitellään paljon työttömyyttä. Ihmiset tekevät usein median antaman kuvan perusteella päätöksiä ja perustavat poliittiset mielipiteensä sinne painettujen kirjoitusten perusteella.

Digitaalisen kehityksen ja sen aikakauden vahvuuksiksi on muun muassa nimetty kyky tarjota mahdollisuuksia ja yhtenäistää, kyky hajauttaa ja olla maailmanlaajuinen

(Kupiainen & Sintonen 2009, 17). Median vaikutusvalta pohjautuu suurimmilta osin siihen, että se perustuu tunne- ja kokemusperäiseen oppimiseen. Informaatiota, näkökulmia, asenteita ja arvoja omaksutaan tiedostamatta, ja median kautta heijastetaan erilaisia identiteettejä. (Herkman 2007, 39.) Tämä on mielenkiintoinen näkökulma erityisesti, kun aiheena on jo valmiiksi paljon asenteita ja ennakkoluuloja herättävä työttömyys.

Media on elementtinä melko paradoksaalinen. Sitä on esitetty sekä kansalaisyhteiskunnan vihollisena, että mahdollistajana. Vallan keskittyminen ja median tai sananvapauden rajoittaminen liittyvät vahvasti toisiinsa, ja mediaa pidetään tavallaan demokratian suunnannäyttäjänä. Sananvapaus ja demokratia kulkevatkin vahvasti käsi kädessä, mutta esimerkiksi sensaatiohakuisen ja myyntiin keskittynyt uutisointi herättää myös huolta. Median ”pahuus” liittyy pinnallisuuden lisäksi tarkoituksenhakuiseen, joka seuraa, kun taloudelliset ja poliittiset intressit saavat vallan. Usein uhkaksi koetaan kaupallisten intressien vaikutus uutisointiin. Tämän takia suhtautuminen mediaan on ristiriitainen. (Herkman. 2007, 46.)

Kuten Herkmanin (2007) kirjoituksesta käy ilmi, media vaikuttaa jatkuvasti asenteisiimme ja uskomuksiimme. Työttömyys on varsinkin 2000-luvun alun finanssikriisin jälkeen puhututtanut Suomen kansaa. Työttömyys aiheena herättää paljon keskustelua, tunteita, pelkoa sekä oman työn puolesta, että ympäristön ja hyvinvointivaltion muuttumisesta. Pitkittynyt taantuma on vaikuttanut ihmisten asenteisiin työttömiä ja sosiaaliturvan käyttäjiä kohtaan. Työttömyydestä uutisoidaan paljon, koska se on suuri lähes koko ajan pinnalla oleva aihe.

Asenteet ja epäilykset sosiaaliturvan käyttäjiä kohtaan kiristyvät varsinkin silloin, kun leikkaukset ulottuvat veroja maksavien ja työssä käyvien ihmisten etuuksiin ja palveluihin (Saari 2017, 207). Yhteiskunnallisella tasolla asenne-erot selittyvät usein rakennepoliittista kautta. Ihmiset tapaavat kannattaa sitä näkemystä, joka parhaiten hyödyttää heidän sosioekonomista ryhmäänsä. (Saari 2017, 190.) Kuitenkin olemme kykeneväisiä puolueettomiin valintoihin ja vaikkapa yhteiskunnallisten tavoitteiden, esimerkiksi työttömyyden vähentämisen miettimiseen. Ihmisen päätöksentekoon vaikuttaa myös saatavilla oleva informaatio (Saari 2017, 191). Tässä tulee esiin myös median ja uutisoinnin osa, sillä lehdet ja uutispalvelut muodostavat suuren osan saamastamme informaatiosta. Esimerkiksi suomalaiset ajattelevat globaalin köyhyyden

lisääntyneen, vaikka todellisuudessa köyhyys on vähentynyt. Käsitksemme perustuu tiedotusvälineiden ja median kautta saatuun informaatioon, jossa korostuvat katastrofit ja muut uutisarvoiset, mielenkiintoa herättävät tapahtumat. (Saari 2015, 78.)

4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tarkoitus ja tavoite

Olemme halunneet selvittää, mihin työttömyyden uutisointi Aamulehdessä keskittyy. Opinnäytetyön aihe valikoitui kiinnostuksesta aiheeseen, sekä siksi, että työttömyys puhuttaa, koska se saattaa koskettaa lähes jokaista ihmistä jossain vaiheessa elämää. Sosiaalityön näkökulmasta työttömyys on haasteellinen, mutta mielenkiintoinen ja työtä vaativa osa-alue.

Tutkimuskysymyksemme on:

- Mihin työttömyyden uutisointi keskittyy Aamulehdessä?

Tutkimuskysymyksen valinta oli laajan ja osittain haastavan aineiston pohjalta joiltakin osin hankala keksiä, koska työttömyyttä aiheena olisi voinut tutkia monesta eri näkökulmasta.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen ja sillä tarkoitetaan laadullista tutkimusta. Usein laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan vain pientä osaa tapauksista ja niitä analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Laatu, eli käsitteellistämisen kattavuus on aineiston tieteellisyyden kriteeri, ei määrä. (Eskola & Suoranta 2003, 18.)

Opinnäytetyössä laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka tarkoituksena on pyrkimys kuulua teoreettisen kokonaisuuden luomiseen tutkimusaineiston pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avuin opinnäytetyössä pyritään samaan aikaan tiivistetty ja yleinen kuvaus siitä, mihin työttömyyden uutisointi keskittyy Aamulehden verkkopainoksen kirjoituksissa. Aamulehden uutiset, kolumnit ja pääkirjoitukset toimivat aineistona analyysiin. Aineistokirjoituksista nousseet aihealueet ovat määrittäneet työn teoriaosuuden. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole testata aikaisempia tietoja tai teorioita,

vaan vertailla teorian tiedon ja uutisoinnin välistä yhteyttä sekä teorian avulla auttaa ymmärtämään työttömyyteen liittyviä ilmiöitä.

Tutkimusta kutsutaan usein prosessiksi, koska aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan omassa mielessä vähitellen (Kiviniemi 2018, 73). Kvantitatiivisen tutkimuksen lopputuloksesta on helpompaa laskea ja arvioida sen luotettavuus, kun kvalitatiivisessa se jää aina lukijan oman arvion varaan (Kananen 2014, 146). Tämän opinnäytetyön analyysi ja poiminnat ovat työn tekijöiden poimintoja ja ajatuksia esille nousseista aiheista.

Olemme rajanneet tutkimusaineiston keskittymään aikavälille 1.11.2017 – 31.1.2018 ja valinneet aineistokirjoitukset ainoastaan työttömyyttä käsittelevästä näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston rajaaminen ja niiden rajojen sisällä pysyminen on välttämätöntä. Tutkijan omat tarkastelunäkökulmat vaikuttavat kerättävään aineistoon sekä kerääntyvän aineiston luonteeseen, koska laadullisessa tutkimuksessa on kysymys tulkinnallisesta rajauksesta. (Kiviniemi 2018, 76.) Olemme numeroineet tutkimusaineiston aineistokirjoitukset (1-76), mikä helpottaa lainauksien löydettävyyden aineistosta.

4.3 Aineiston keräys ja tutkimusprosessi

Opinnäytetyön aiheeksi valitsimme meitä aiheena kiinnostavan työttömyyden sekä työllisyyspolitiikan ja sen ajankohtaiset muutokset. Aamulehti mediakontekstiksi valikoitui siksi, että se on Suomen toiseksi suurin 7-päiväinen sanomalehti ja Pirkanmaan tavoittavin monimedia. Aamulehti on perustettu vuonna 1881 ja se on ollut vuodesta 1992 poliittisesti sitoutumaton sanomalehti. (Aamulehti. Pääkirjoitus 2/12/2017.) Valitsimme aineistoksi Aamulehden verkkosivujen näköislehden, mutta emme Aamulehden verkkokirjoituksia, koska ne poikkeavat näköislehtien kirjoituksista. Aineistoon on kerätty näköislehtien uutiset, kolumnit ja pääkirjoitukset, joissa käsitellään työttömyyteen liittyviä teemoja. Emme ottaneet aineistoon mukaan mielipidekirjoituksia eikä Aamulehden Ihmiset -liitteen tekstejä.

Tämän opinnäytetyön aineisto on laadullista, koska ulkoasultaan tekstiä olevaa pelkistettyä aineistoa kutsutaan laadulliseksi aineistoksi. (Eskola & Suoranta 2003, 15.)

Opinnäytetyön aineisto on kokonaan kirjoituksia ja se on kerätty Aamulehden näköislehdistä ajalta 1.11.2017 – 31.1.2018. Ajankohdan valintaan vaikuttivat kiinnostus aiheeseen, sekä vuodenvaihteessa voimaan tullut työttömyysturvan aktiivimalli. Aktiivimalli tuli voimaan 1.1.2018, joten pääsimme avaamaan ja tutustumaan tarkemmin uuteen lakimuutokseen, sen siirtymävaiheeseen ja aloitukseen.

Aineistonkeräysaikana aineistokirjoituksia kertyi yhteensä 76kpl, joita oli marraskuulta 2017 12 kpl, joulukuulta 21 kpl ja tammikuulta 2018 42 kpl. Aloitimme tutkimusprosessin käymällä yksitellen läpi seuranta-ajalla julkaistut näköislehdet ja keräsimme erikseen jokaisen työttömyyttä käsittelevän uutisoinnin. Tulostimme työttömyyttä käsittelevät kirjoitukset ja numeroimme ne järjestyksessä 1-76. Tulostetut aineistokirjoitukset helpottivat kirjoitusten selaamista sekä teemojen ja avainsanojen luomista tekstistä nousseiden aiheiden mukaisesti. Avainsanojen ja teemojen kautta luotiin kategoriat, joita opinnäytetyössä tutkimme. Uutisoinneissa esiintyi useampia eri ilmiöitä, jotka osaltaan hankaloittivat niiden luokittelua. Aineiston läpikäynnin ja kategorioiden luomisen jälkeen aloimme kerätä teoriatietoa aineistosta nousseiden aihealueiden pohjalta, nojautuen tutkimuskysymykseemme. Teoriaosiossa on yleisesti avattu työttömyyden määrittelyä sekä siihen liittyviä käsitteitä.

4.4 Analysointi

Laadullisen tutkimuksen aineistoa on hyvä lähteä tutkimaan ilman määritelmiä tai ennako-olettamuksia. Aineistolähtöinen kvalitatiivinen analyysi tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta käsin. (Eskola & Suoranta 2003, 19.) Opinnäytetyön teoriaosio on kirjoitettu analysointivaiheessa nousseiden aihealueiden mukaan.

Opinnäytetyön aineistona oli kolmen kuukauden ajalta kerätyt 76 työttömyyteen keskittyvää uutista, pääkirjoitusta ja kolumnia, joita tutkimme. Tarkastelimme työttömyyden uutisointia Aamulehdessä ja aineistosta nousseiden teemojen mukaan loimme kategoriat, joihin aineistokirjoitukset jaettiin. Yhdessä kirjoituksessa saattoi esiintyä useita eri näkökulmia, ja useaan aineistokirjoitukseen sisältyi myös haastatteluja sekä asiantuntijanäkökulmia. Useammassa aineistokirjoituksessa tulkittiin ja pohdittiin miksi työttömyyttä ja työttömiä on näissä määrin, eli työttömyyden syitä. Löysimme aineistosta seitsemän työttömyyteen liittyvää kategoriaa, joissa käsitellään työttömyyteen

liitettyjä ilmiöitä. Jäsensimme näitä uutisia jaottelemalla ja tarkastelemalla niitä yksilön, yhteiskunnan ja globaalien tason kautta.

Aineiston analyysiosiossa pyrimme pitämään selkeän linjan ja välttämään huomattavaa sirpaleisuutta. Aineiston analysoinnin eräänä tavoitteena on löytää keskeiset ydinkategoriat, perusulottuvuudet, jotka kuvaavat tutkittavaa kohdetta ja joiden varaan tutkimustulosten analysointi voidaan rakentaa. Olemme luokitelleet aineistokirjoitukset selkeisiin kategorioihin, joka on helpottanut kirjoitusten analysointia ja tutkimuskysymykseen vastaamista. Aineistokirjoitukset on myös numeroitu 1-76 helpottamaan niiden löytämistä.

Analyysivaiheessa emme ole käyttäneet apuna erillisiä ohjelmia vaan tutkineet kirjoituksia ja pohtineet niiden kertomaa sisältöä. Laadullisessa tutkimuksessa erilaiset ohjelmat voivat olla tutkijan apuna, mutta ne eivät kuitenkaan tee analyysia, sen tekee tutkija itse (Eskola & Suoranta 2003, 208).

4.5 Luotettavuus ja eettisyys

Koko tutkimusprosessin ajan tulisi muistaa, että luotettavuuden ja eettisyyden pohdinnan tulee olla koko ajan läsnä. Pohdinta alkaa jo tutkimuksen alussa, koska itse aihe ja sen valinta on tarkasteltava kriittisesti. (Pohjola 2007, 11-12.) Lähteiden luotettavuuden arviointi taas riippuu siitä, mistä näkökulmasta tietoa tarkastellaan ja mikä lähde on kyseessä (Alasuutari 2011, 95).

Tämän opinnäytetyön aineisto on kerätty Aamulehden näköislehdistä, jotka ovat verkossa julkisesti jokaisen saatavilla. Eettisestä näkökulmasta tämä on kestävä tapa tutkia arkaakin aihetta. Olemme pyrkineet tutkimaan aineistokirjoituksia mahdollisimman neutraalilla tavalla, ottamatta kantaa poliittisiin kysymyksiin.

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole perehtyä syvemmin työttömyyteen, vaan saada laajempaa näkökulmaa työttömyyteen liittyvästä uutisoinnista ja sen hoitokeinoista. Aiheena työttömyys voi olla arka ja henkilökohtainen aihe, mutta esimerkiksi ihmisten henkilökohtaisten kokemusten sijaan uutisiin keskittymällä pysymme turvallisella maaperällä. Aamulehden uutisointia käsitellessä saamamme aineisto rajoittuu joiltakin

osin vain Pirkanmaan sisäisiin ilmiöihin. Aineisto kuitenkin heijastaa alueellisten arvojen lisäksi myös yhteiskunnallista ilmapiiriä.

Työttömyyden selitystapoja Aamulehdessä on aiemmin tutkinut Amanda Tammivirta Pro gradu –tutkielmassaan. Tämä opinnäytetyö kuitenkin eroaa Tammivirran tutkielmasta, koska hän tutki selitystapoja Aamulehden mielipidekirjoitusten pohjalta.

5 TYÖTTÖMYYDEN UUTISOINTI

5.1 Aineisto

Työttömyyteen liittyvät aineistokirjoitukset on tässä opinnäytetyössä jaoteltu esiin nousseiden aihealueiden mukaisesti. Luomamme seitsemän kategoriaan, joihin liittyviä aineistokirjoituksia työssä käsittelemme, ovat yhteiskunta, talous, eriarvoistuminen, yksilön ominaisuudet, yksilön vastuu, koulutus ja digitalisaatio. Työttömyyteen liittyviä uutisia, pääkirjoituksia ja kolumneja julkaistiin ajalla 1.11.2017-31.1.2018 yhteensä 76kpl. Yksi kirjoitus saattoi kuitenkin sijoittua useampaan kuin yhteen kategoriaan, joten eri kategorioihin sisältyviä aiheita esiintyi 76 kirjoituksen joukossa 124kpl. Jaottelemamme kategoriat ja niihin sisältyvien aihealueiden esiintyvyys aineistossa on jaoteltu alle taulukkoon 1. Suurimmaksi kategoriaksi muodostui yhteiskunta, jonka sisällään pitämiä aiheita löytyi aineistokirjoituksista 58 kappaletta.

TAULUKKO 1.

Aineistokirjoituksia yhteensä 76 kpl Kategorioita 7 kpl	Aihealueiden esiintyvyys aineistokirjoituksissa Yhteensä 124 kpl
Yhteiskunta	58 kpl
Talous	22 kpl
Eriarvoistuminen	6 kpl
Yksilön ominaisuudet	10 kpl
Yksilön vastuu	7 kpl
Koulutus	16 kpl
Digitalisaatio	5 kpl

Taulukkoon 1 on kerätty aineistosta nousseiden kategorioiden määrät, jotka ovat valikoituneet työttömyyden uutisoinnista nousseista aihealueista. Luokitelluiden kategorioiden alle sijoittuu useampi alakategoria. Isoimpia kategorioita olivat yhteiskunta ja talous, muiden kategorioiden alle sijoittui huomattavasti pienempi määrä kirjoituksia.

Esimerkiksi yhteiskunnan kategoria pitää sisällään mm. politiikan, aktiivimallin, sote - keskustelun, kansainvälisen vertailun sekä työelämän muutokset. Talouden kategoriaan taas sisältyi esimerkiksi erilaisia tilastoja, taantumaa, suhdanteita, talouskasvua ja työllisyysastetta.

5.2 Yhteiskunta

Eniten Aamulehden uutisissa aineistonkeräysaikana keskityttiin työttömyyden käsittelyyn yhteiskunnallisten rakenteiden kautta. Yhteiskunnallisten tekijöiden alle kokosimme esimerkiksi työttömyyden muotoja, valtion ja kuntien harjoittaman politiikan, työllisyyskokeilun ja työttömien etuuksia koskevan uutisoinnin. Aineistokirjoituksia yhteiskunta –kategorian alle seuranta-ajalla kertyi 58kpl. Seurantajakson uutisoinnissa korostui työvoimapolitiikka vuoden 2018 alusta voimaan tulleen aktiivimallin aiheuttaman laajan yhteiskunnallisen keskustelun myötä.

Aineiston ehdottomasti suurin uutisaihe oli aktiivimalli, jonka vaikutuksia uutisissa käsiteltiin laajasti sekä yhteiskunnan mittakaavassa, että työttömien kokemusmaailman kautta. Aktiivimalli herätti myös paljon keskustelua yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Yhteiskunnan ja yksilön väliset velvollisuudet ja vastuut tuntuivat hakevan muotoaan ja olivat aktiivisesti poliittisen keskustelun ja kritiikin kohteena. Aktiivimallin aikaansaamassa keskustelussa yhdistyivät ja limittyivät monet opinnäytetyössämme käsitellyt elementit, kuten yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde, rajanveto ja vastuun jakaminen, eriarvoisuus ja työelämän muutoksen tuomat haasteet työnhaussa.

”SAK:n, STTK:n ja Akavan puheenjohtajat pitävät mallin pahimpana riippana eriarvoisuutta asuinpaikan ja ammattialojen kannalta. Myös byrokratian lisääntyminen huolettaa.” 45

”Aktiivimallin ongelmien on nähty kytkeytyvän kasvukeskusten ja maaseudun erilaisiin mahdollisuuksiin tarjota työtä ja työllistymispalveluita työttömille. Myös esimerkiksi asumisen hinnassa on suuri ero kasvukeskusten ja maaseudun välillä.” 34

Ylläolevat lainaukset liittyvät yhtenä suurimpana kritiikin aiheena olevaan aktiivimallin koettuun epäoikeudenmukaisuuteen, joka sai kansan liikkeelle sekä kansalaisaloitteen, että poliittisiin vaikuttajiin kohdistuvan palautteen kautta. Myös oppositiopuolueissa aihe sai aikaan kiihkeää keskustelua ja vastakkainasettelua, ja esimerkiksi Sdp:n

puheenjohtaja Antti Rinne arvosteli kovin sanankääntein aktiivimalliin sisällytettyä ihmiskuvaa.

”Hallituksella on täysin väärä käsitys työttömistä ihmisistä. Hallitus pitää kaikkia työttömiä laiskoina ja saamattomina, mikä on harjoitetussa politiikassa taustalla. Ihmiskuvan vääristyneisyys johtaa aktiivimallin ja pakkohaun kaltaisiin älyttömyyksiin, Rinne sanoo Aamulehdelle.” 39

Rinne kuvaa kommentissaan aktiivimallin sekä tulossa olevan pakkohaun olevan nykyisen hallituksen ihmiskuvasta seuranneita ”älyttömyyksiä”. Rinteen tapaan monet kansalaiset tarttuivat erityisesti aktiivimallin sisältämään ihmiskuvaan, jossa työtön voidaan nähdä laiskana ja passiivisena, sanktioihin reagoivana toimijana. Lainauksessa käy ilmi, että aktivointitoimenpiteiden aiheuttama ihmisten yleistäminen samaan kategoriaan vääristää ihmiskäsitystä, varsinkin puhuttaessa työttömyydestä.

”Hallituksen olisi viisasta keskittyä mahdollisimman pitkäaikaisten työpaikkojen luomiseen tavalla tai toisella. Työttömyyden näkeminen laiskuutena ei tätä tavoitetta edistä.” 25

Uutisissa tuotiin toistuvasti esille erityisesti työttömyyden näkeminen laiskuutena, ja samoin tämän ajatustavan mahdolliset seuraukset. Työttömyyden hoidossa puhutaan usein ”porkkanasta ja kepeistä”, eli kannustimien sekä sanktioiden tasapainosta. Mikäli työttömyyden nähdään ensisijaisesti johtuvan yksilön laiskuudesta ja omasta valinnasta, oikeuttaa tämä myös kepin lisäämiseen, eli lisääntyviin kurinpito- ja rangaistusmenetelmiin. Jo Michel Foucault on tutkinut hierarkiaa, kurinpitoa ja rangaistusta klassikkoteoksessaan Tarkkailla ja rangaista (1980). Foucault’n mukaan kurinpitojärjestelmän rangaistukset eivät oikeastaan edes tähtää sovitukseen tai varsinaisesti rikkomusten ehkäisemiseen. Instituutioiden rangaistusjärjestelmä vertailee yksilöitä, arvottaa heitä ja erottaa joitakin yhteisön ulkopuolelle. Tätä prosessia Foucault kutsuu ”normaalistamiseksi”. (Foucault 1980, 207.) Tätä kurinalaistamisajatusta voidaan soveltaa myös aktiivimalliin, joka kansan osalta laajasti nähtiin kasvottomana, kontrolloivana vallankäyttönä yksilöitä kohtaan. Aktivointitoimienpiteet vaativat asiakkailta välittömiä toimenpiteitä, joita valvotaan ja joiden laiminlyönnistä sanktioidaan. Aktivointitoimenpiteissä huonosti suoriutunutta ja epäonnistunutta yksilöä odottaa karenssi, ja hänet suljetaan ulos työttömyysturvan piiristä.

”Pirkanmaan piirin puheenjohtaja Roope Lehto ei ole törmännyt näin kovaan palautteeseen, vaikka hän on ollut piirin puheenjohtajana kahdeksan vuotta ja

parikymmentä vuotta politiikassa. – Se on kuohuttanut ihmisiä. Aktiivimalli koetaan tosi epäoikeudenmukaisena, ihmisarvoon menevänä kyykyttämisenä ja turhana pompottamisena.” 46

Aktiivimalli sai kansalta ja ammattiliitoilta ankaran vastaanoton, joka näkyi esimerkiksi aktiivimallin kumoamiseksi aloitettuna kansalaisaloitteena sekä liittojen järjestämänä mielenilmauksena. Lisäksi kansa ilmaisi mielipiteensä suoraan poliitikoille esimerkiksi sähköpostikampanjan kautta.

”Aktiivimallin kumoamiseksi on tehty kansalaisaloite, jonka oli sunnuntain alkuiltaan mennessä allekirjoittanut jo lähes 90 000 kansalaista. Eduskunta hyväksyi aktiivimallin ennen joulua äänin 103-90. Nimenkeruu kansalaisaloitteeseen alkoi eduskunnan äänestystä seuranneena päivänä. Kansalaisaloitteen eduskuntakäsittelyä varten vaadittavat 50 000 nimeä tulivat täyteen torstaina.” 34

Aktiivimallin kumoamiseksi tehty kansalaisaloite kertoo työttömien tyytymättömyydestä uutta toimintatapaa kohtaan. Aktiivimalli on herättänyt paljon mielipiteitä ja keskustelua, sekä sen vuoksi on myös järjestetty mielenilmauksia. Kansalaisaloite keräsi nopeasti allekirjoittaneita sekä sai kansan liikkeelle ilmaisemaan mielipiteensä suoraan poliitikoille.

”Työttömyysturvan aktiivimalli on johtanut sähköpostitulvaan, jossa työttömät hakevat esimerkiksi avustajan töitä suoraan kansanedustajilta... Sinisten kansanedustajan Matti Torvisen mielestä työttömien sähköpostikampanjalla on selkeä poliittinen tarkoitusperä. Hänen mukaansa kysymyksessä on ay-liikkeen, vasemmistoliiton ja Sdp:n hallitusta vastaan masinoima hanke.” 32

Suomen aktiivimallia verrattiin ahkerasti Tanskan ja muiden Pohjoismaiden työttömyysturvaan. Erityisesti matalasta työttömyysprosentistaan tunnetuksi tullut Tanska oli vertailun kohteena, sillä Suomen aktiivimallissa on joitakin yhtäläisyyksiä Tanskan mallin kanssa.

“(Tanskassa) Palkansaajat ja yritykset maksavat veroina mukisematta mallista, koska molempien riskit on minimoitu. Työntekijät arvostavat turvallisuutta, työnantajat joustavuutta. Se edellyttää kaikkien kolmen ehdon toteutumista: korkea ansioturva, aktiivinen työllisyyspolitiikka ja tehokkaat työmarkkinat... Mallin hinnan vuoksi sitä eivät ole ajaneet Suomessa mitkään puolueet, vaikka edut ovat tiedossa. Aktiivimallikin on kaukana Tanskasta. Se asentaa yhden jalan eli työttömien velvoittamisen, mutta korkea työttömyysturva ja työhallinnon paremmat resurssit eivät uudistukseen sisälly.” 59

”Suomessa vuoden alusta voimaan tulleeseen työttömyysturvan aktiivimalliin on haettu oppia Tanskasta. Jos maiden malleja yritetään rinnastaa keskenään, uhkaavat kuitenkin mennä puurot ja vellit sekaisin.” 69

“Yhteistä on se, että molemmissa maissa on nykyisin työskenneltävä tietty tuntimäärä, jotta etuutta ei leikattaisi. Tanskan mallissa on kyse kuitenkin paljon laajemmasta kokonaisuudesta kuin pelkästä aktivoinnista ja korvausleikkurista. Tanskan malli kantaa nimeä joustoturva. Se on oikeastaan jo ikivanha järjestelmä. Joustoturvassa yhdistyvät sosiaaliturva ja joustavuus: anteliaat työttömyyседut ja joustavat työmarkkinat.” 69

Uutisissa tartuttiin useaan otteeseen esimerkiksi siihen, että toisin kuin Suomessa, Tanskan menestyksekkäässä mallissa aktivointiin yhdistyvät korkea ansioturva sekä joustavat työmarkkinat. Ahkera vertailu Tanskan malliin nosti esiin mielipiteitä ja kritiikkiä. Keskusteluun otti osaa myös työministeri Jari Lindström.

“Kun sanon, että asiantuntijoiden mukaan hallituksen aktiivimalli ei ole Tanskan mallin mukainen, Lindström vastaa heti. -Ei se olekaan Tanskan malli. En ole koskaan edes puhunut, että se olisi Tanskan malli, ministeri Lindström huomauttaa.” 63

Vaikka Lindström kiistikin aktiivimallin yhteyden Tanskan malliin, on aktiivimallia markkinoitu laajasti Tanskan menestyksekkään mallin varjolla. Esimerkiksi aktiivimallin kehittäjä Martti Hetemäki (2018) on puolustanut aktiivimallia Tanskan malliin vedoten.

Paul Van Aerschot (2014, 119) pitää Tanskan systeemin pääoikeutuksena työllisyyden promoamista, mutta tämä politiikka ei ole saanut aikaan toivottua lopputulosta työttömyyden vähentämisessä. Aktivointitoimien vaikutus työllisyyteen on ollut vaatimaton, eikä aktivointipolitiikan sanktioilla ole merkitystä Tanskan työllisyysihmeeseen. Täten sanktioiden oikeutus perustuu työetiikkaa vaalivaan (kansalais)moraaliin sekä ekonomistien malliin kannustimiin reagoivasta toimijasta (Julkunen 2013, 41). Näistä tuloksista huolimatta Suomen aktiivimalliin on omaksuttu Tanskan työllisyyspolitiikasta juurikin yksilöön kohdistuvat aktivointitoimet ja sanktiot.

Yhteiskunnallisia selitystapoja olemme tutkineet, koska se pitää sisällään aktivointitoimenpiteet sekä -politiikan. Poliitiikan vaikutus työttömyyden hoidossa on uutisoinnissa isossa osassa ja se saattaa vaikuttaa lukijan mielipiteisiin työttömyydestä luettaessa. Tutkimuskysymykseen yhteiskunnalliset selitystavat vastaavat niin, että yhteiskunnallisilla toimilla pyritään vaikuttamaan ja hoitamaan työttömyyden tilannetta. Muutokset työelämässä kuitenkin luovat erilaisia haasteita poliittisille toimenpiteille. Aineistossa käsiteltiin myös työelämän muutoksien tuomia haasteita ja työn tulevaisuutta.

”Lähes 60 prosenttia suomalaisista ei usko kaikille riittävän töitä tulevaisuudessa. Töiden arvellaan muuttuvan jatkossa yrittäjähenkisemmiksi ja sirpaloituvan enemmän. Yli puolet vastaajista arveleekin ansioiden kertyvän tulevaisuudessa useammasta työstä.”
10

Työelämän rakenteen muutos huolettaa suomalaisia, ja valtaosa ei usko tulevaisuudessa töitä olevan tarjolla kaikille. Heinosen (2014, 50) mukaan työelämästä on muutosten myötä tulossa vaatimuksiltaan armottomampi kuin ennen. Työelämää ja koulutusta muokataan mahdollisimman tehokkaaksi, mikä tuo ongelmia niille, jotka eivät ole vallitsevan, varsin kapean ja taloudellista puolta korostavan ajattelun mukaan tehokkaita. Kokonaisuudessaan ilmiö tuottaa pahoinvointia erityisesti niille, jotka kohtaavat vaikeuksia koulutukseen ja työhön kiinnittymisessä. Seurauksena on monimuotoisia sosiaalisia ongelmia, joilla on vaikutusta sekä yksilöiden että yhteiskunnan hyvinvointiin. Tämä moninaistaa erityisesti sosiaalityön kohtaamia haasteita.

”Kun tv:stä tulee ohjelma jostakin ammatista, nuoret innostuvat siitä ja oppilaitokset vastaavat kysyntään. Negatiivinen esimerkki vääristä koulutusvalinnoista on teknologiateollisuus. Tampereen seudulla on isoja tuotantolaitoksia. Niille olisi pitänyt kouluttaa enemmän väkeä.” 2

Aineistosta käy ilmi, että nuoremmalle sukupolvelle työn merkitys on muuttunut, ja työtä ei haluta enää tehdä vain sen tuoman turvan ja varallisuuden takia, vaan työn halutaan olevan myös esimerkiksi trendikästä tai viihdyttävää. Sosiologi Zygmunt Bauman toteaa notkean modernin aikana työn saaneen valtaosin esteettisen merkityksen. Työn odotetaan tuovan tekijälleen tyydytystä, eikä sitä enää arvoteta sen perusteella, mitkä työn otaksutut vaikutukset ovat esimerkiksi maan vauraudelle. Työn merkitys on muuttunut, sen ei oleteta ylentävän tekijöitään paremmiksi ihmisiksi. Sen sijaan työtä arvioidaan vaikkapa sen mukaan, kuinka viihdyttävää se on ja kuinka se palvelee kuluttajan esteettisiä tarpeita ja haluja. (Bauman. 2002, 168.)

Ilmiötä kommentoi myös Tampereen seudun ammattiopisto Tredun ammatillisen koulutuksen johtaja Helena Koskinen.

”Koskinen toteaa ongelmaksi sen, että nuorten kiinnostus suuntautuu osin eri aloille kuin työntekijöille olisi tarvetta. Esimerkiksi media-ala ja vaatetusala vetävät enemmän kuin niillä on työtä, ja kokkiohjelmien seurauksena catering-alan opiskelijat haluaisivat ravintolakokeiksi, vaikka kysyntä on suurta talouskeittiöissä. –Työelämän tarpeet muuttuvat nopeasti. On vaikea tietää esimerkiksi, mihin kaikkeen digitalisaation keksinnöt ulottuvat.” 3

Uutisten mukaan median antama kuva tietyistä aloista vaikuttaa koulutusalojen suosioon, mikä taas tuo omat haasteensa koulutukselle ja työelämälle. Tämä ilmiö voidaan yhdistää median suureen vaikutusvaltaan, joka osaltaan ohjaa nuorten ammatinvalintaa. Mediaseksikkäät ja Baumanin luonnehdinnan mukaan ”viihdyttävät” ammatit vetävät puoleensa opiskelijoita ja mielenkiintoa, samalla kun esimerkiksi vähemmän viihdyttävät metalli- ja hoitoala eivät saa kaikkia opiskelupaikkoja täytettyä. Työn mielekkyyden ja koulutusalojen suosioon vaikuttaa siis myös yhteiskunnan taloustilanne, joka liitetään vahvasti työttömyyteen. Talouden vaikutusta työttömyyteen käsitellään seuraavassa osiossa.

5.3 Talous

Taloudellisten tekijöiden joukkoon keräsimme uutiset, joissa keskityttiin talouden ja suhdannevaihteluiden vaikutuksesta työttömyyteen. Aineistossamme 19 uutista käsitteli talouden aihealuetta eri laajuisista näkökulmista, niin kuntien, Suomen valtion kuin maailmanlaajuisella tasolla. Talouden suhdannevaihtelut liitetään vahvasti työttömyyteen, ja vuoden globaali 2008 finanssikriisi ja siitä elpyminen ovat uutisissa paljon esillä.

“Vuoden 2008 finanssikriisi syöksi maailman, myös Suomen, taloudelliseen sekasortoon. Siitä alkanut nousu on ollut hidas ja tuskallinen. Kesti melkein kymmenen vuotta ennen kuin Suomi saavutti edellisen nousukauden rajapyykin. -Suomi ylitti rajapyykin kaikessa hiljaisuudessa viime vuoden lopussa. Silloin talous ohitti edellisen huipun, kun mitataan bruttokansantuotteen (BKT) suhdetta työkäiseen väestöön, kirjoittaa pääekonomisti Juhana Brotherus Hypon perjantaina julkaistavassa talouskatsauksessa.” 52

Suomen elpyminen vuoden 2008 finanssikriisistä kesti poikkeuksellisen kauan, lähes kymmenen vuotta. Finanssikriisi poikkesi esimerkiksi 1990-luvun lamasta siinä, että lamaa ei seurannutkaan nopea nousukausi. Nämä muutokset näkyivät esimerkiksi sosiaalimenojen kasvuna, esimerkiksi työttömyysturvamenot nousivat reaalisesti toistakymmentä prosenttia vuosittain välillä 2012-2014. (Saari 2015, 13.)

Talouteen liittyen uutisissa keskityttiin työllisyys- ja työttömyystilastoihin sekä työttömyyden laskuun. Nämä olivat esillä erityisesti marras-joulukuun uutisissa, joissa summattiin vuoden aikana tapahtunutta muutosta Suomen taloudessa ja työllisyystilanteessa. Uutisia ja tilastoja oli sekä Tampereen, Pirkanmaan kuntien sekä

Suomen valtion tasolta. Aineistokirjoituksista 13 kpl keskittyi työttömyystilastoista uutisointiin. Aamulehden uutisissa käytettiin tilastojen lähteenä Tilastokeskuksen, Työ- ja Elinkeinoministeriön työttömyystilastoja ja Elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ely) työllisyyskatsauksia.

Mielenkiintoinen seikka on se, että kuten aiemmin selvitimme, nämä tahot mittaavat työttömyyttä eri mittareilla, ja esimerkiksi työvoimapalveluihin sijoitettuja työttömyysturvaetuuden saajia ei työ- ja elinkeinoministeriön tilastoissa lasketa työttömiksi. Aineistossa oli esitetty tilastoja molemmilta tahoilta, eikä Aamulehden lukijakunta välttämättä tunnista eri tilastointimenetelmien eroavaisuuksia. Tällöin työttömyystilastojen luvut saattavat vaikuttaa lukijalle sekavilta tai ristiriitaisilta.

Tilastojen luotettavuudesta uutisoitiin myös kriittisesti. Uutisissa suhtauduttiin kyseenalaistavasti Suomen tilastointiin sekä viranomaisten väliseen tiedonkulkuun ja yhteistyöhön.

”Työttömyys on laskenut Pirkanmaalla ja Tampereella tänä vuonna huimasti, vaikka työllisyys ei ole parantunut samassa suhteessa... Yksi iso syy ilmiölle on, että työttömyystilastoja on siivottu selvittämällä, keitä oikeasti on työttöminä. Jotkut ovat saaneet työpaikan, jääneet äitiysvapaalle, ryhtyneet opiskelemaan tai jopa kuolleet. Asia on selvinnyt vasta nyt, kun TE-toimisto alkoi vuoden alussa haastatella työttömiä kolmen kuukauden välein ja ottaa heihin yhteyttä” 18

”Entisiä työttömiä näkyy työttömien kirjoissa yhä siksi, että Kelan ja työttömyyskassojen järjestelmät eivät ilmoita TE-toimistolle, kun henkilö löytää työpaikan tai hänen työttömyytensä jostain muusta syystä päättyy.” 17

”Tämä nostattaa vakavia kysymyksiä tiedonkulusta viranomaisten välillä, aidosta kiinnostuksesta työllisyyspalvelujen tarjoamiseen, resursseista, suomalaisesta tilastoinnista ja siitä, mitä TE-toimistoissa on tarkalleen ottaen tähän asti tehty.” 18

Nousussa oleva talous kirvoittaa myös kysymyksiä siitä, millä tavalla piristyneen talouskasvun hedelmät yhteiskunnassa jaetaan. Tätä kautta talouden uutisointi yhdistyy myös moniin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja eriarvoisuuteen. Esimerkiksi väestön ikääntyminen aiheuttaa huolta, ja kysymyksiä herättää se, elpyykö Suomen julkinen talous tarpeeksi nopeasti pitääkseen huolta ikääntyvistä kansalaisistaan. Suomi joutuu kohtaamaan tulevien vuosikymmenten aikana monenlaisia haasteita ikääntyvän väestön kanssa. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle tuo omat muutoksensa

työmarkkinoiden toimintaan, samoin vaikutuksia tulee olemaan myös eläkeiän nostamisella.

”Tiedämme, että noususuhdanteen jälkeen tulee laskusuhdanne. Väliaikainen noususuhdanne ei vahvista julkisen talouden tilaa pitkällä aikavälillä. Väestön ikääntyminen lisää menoja ja kuormittaa julkista taloutta koko ensi vuosikymmenen ajan.” 21

On siis selvää, että väestön ikääntyminen aiheuttaa valtiolle erilaisia kuluja ja se vaikuttaa yhteiskunnan talouteen. Vaikutus nähdään esimerkiksi verotuksessa ja eläkeiän nostamisessa. Eläkeiän nostaminen tarkoittaa sitä, että vanheneva väestö on pidempään töissä, jolloin nuorille uusille työn tekijöille ei välttämättä avaudu niin paljon työmahdollisuuksia, kuin olisi voitu toivoa. Taloudellisen tilanteen vuoksi uusia työpaikkoja tai –mahdollisuuksia syntyy vähemmän. Kuitenkin talouden virkistyessä ja työttömyyden ahdingon helpottaessa huomiota kiinnitetään yhä enemmän viheliäisempiin työttömyyden muotoihin, kuten pitkäaikaistyöttömyyteen ja rakennetyöttömyyteen.

”Työttömyysasteen trendi oli marraskuussa 8,2 prosenttia. Työllisiä on 83 000 enemmän kuin vuosi sitten marraskuussa. – Iso keskustelu on käynnissä rakenteellisesta työttömyysasteesta, joka pahimmissa kuvitelmissa on 7-8 prosenttia.” 24

”Pirkanmaan työttömyyden lasku on valtakunnan kärkitasoa. Rakennetyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys ovat edelleen ongelmia.” 8

Rakenteellinen työttömyys mainittiin aineistossa pitkäaikaistyöttömyyden ohella yhtenä haasteellisimpana työttömyyden muotona. Koistisen (1999, 153) mukaan rakenteellista työttömyyttä syntyy silloin, kun tuotannon rakenteessa, työvoiman kysynnässä tai tarjonnassa tapahtuu perustavanlaatuisia muutoksia. Muutoksia voi tapahtua esimerkiksi siksi, että palvelujen ja tavaroiden kysynnän määrässä tai laadussa esiintyy vaihtelua. Väestön hyvinvoinnissa, terveydessä ja rakenteessa voi tapahtua muutoksia, jotka puolestaan vaikuttavat esimerkiksi terveys-, hoiva-, ja sosiaalipalvelujen tarpeeseen. Tämä taas johtaa palveluja tuottavien organisaatioiden rakenteen ja toiminnan muuttumiseen ja sitä kautta työvoiman kysyntään.

2010-luvun lopun Suomen tilanteessa tällaisia isoja organisaatiomuutoksia tuovat mukanaan esimerkiksi suunnitteilla oleva maakuntamuutos, samoin kuin julkisten palvelujen supistuessa yhä enemmän vallalle päässyt yhteisöllistämisen politiikka, jonka

myötä laitospaikkoja vähennetään, samalla kun väestö ikääntyy ja palveluntarve tällä saralla kasvaa. Myös päihde- ja mielenterveystyön sulauttaminen toisiinsa luo suuria muutoksia yhteiskunnan rakenteisiin, ja suuri osa näistä muutoksista luo yhä uudenlaisia haasteita sosiaalityön toiminnalle. Sosiaalityön merkitys korostuu muutosten edessä, sillä yhteiskunnan talous on liitettävissä työttömyyteen ja huono taloudellinen tilanne työpaikkojen vähyteen. Rakenteellinen- tai pitkäaikaistyöttömyys saattaa johtaa ihmisten eriarvoistumiseen. Seuraavassa kappaleessa käsitellään eriarvoistumista ja sen vaikutusta työttömyyteen.

5.4 Eriarvoistuminen

Aineistokirjoituksissa puhuttiin työttömyyteen liittyvästä eriarvoistumisesta kuudessa eri kirjoituksessa. Käsitelimme eriarvoisuuden omana aiheenaan, koska esimerkiksi taloudella ja yhteiskunnan rakenteilla on siihen suuri vaikutus. Jo aikaisemmin esitellyssä Göran Therbornin jaottelussa tuotiin esille resurssien eriarvoisuuden olevan muoto, johon eriarvoisuuskeskustelussa usein keskitytään. Tämä oli nähtävissä myös aineistossa, jossa eriarvoisuudesta puhuttaessa tarkoitettiin erityisesti taloudellisten resurssien ja toimintamahdollisuuksien epätasaista jakautumista.

”Vihreiden Outi Alanko-Kahiluodon mukaan eriarvoisuus näkyy siinä, että kouluttamattomuus periytyy, asuinalueet eriytyvät ja nuorten pahoinvointi kasautuu.” 13

Yhteiskunnassa eriarvoisuus ilmenee useilla eri alueilla. Sen taustat voivat olla pitkien kehityskulkujen tuotosta tai yllättäviä äkillisiä tapahtumia, esimerkiksi työttömyys. Eriarvoisuudella on vaikutusta ihmisten hyvinvointiin, yhteiskunnan talouteen ja työllisyyteen sekä sen myötä myös yhteiskunnassa vallitsevaan rauhaan.

”Hallitus vastaa tänään torstaina eduskunnassa välikysymyksen eriarvoistumisesta. Sdp haastaa vihreiden ja vasemmistoliiton tuella hallitusta pienituloisiin kohdistuvista leikkauksista, suurituloisten veronkevennyksistä, julkisen sektorin lomarahaleikkauksista, hyvinvointi- ja terveyseroista, koulutusleikkauksista sekä epätasaisesta aluekehityksestä.” 12

Eriarvoisuus ja eriarvoistuminen olivat aineistossa paljon esillä poliittisessa keskustelussa. Eriarvoistuminen on poliittisesti merkittävä kysymys, sillä se vähentää yhteisvastuun tunnetta ja alentaa poliittista aktiivisuutta, mikä taas tekee siitä

yhteiskunnan eheydelle tuhoisaa. Kansan luottamus politiikkaa kohtaan on laskenut, mikä näkyy esimerkiksi äänestysaktiivisuuden alenemisessa ja populismin kasvussa. (Vaarama 2011, 25.)

”Hallitus nakertaa Suomen suurinta vahvuutta. Sitä, että jokaisella on samat mahdollisuudet edetä elämässään lompakon paksuudesta riippumatta. Köyhyyden lisääntyminen ja koulutuksen tasa-arvon murentuminen ovat huono perintö seuraavalle sadalle vuodelle” Outi Alanko-Kahiluoto 13

Valtion tulisi taata jokaiselle ihmiselle mahdollisuudet tasa-arvoiseen ja hyvään elämään. Olemassa olevilla resursseilla tulisi mahdollistaa eriarvoisuuden kaventuminen sekä parempi elämänlaatu. Eriarvoisuus ja eriarvoistuminen pitää sisällään erilaisia muotoja, koska sitä ilmenee usealla eri osa-alueella. Esimerkiksi eriarvoisuutta tutkinut Therborn esittelee eriarvoisuuden muotojen lisäksi myös mekanismeja, joiden kautta yhteiskunta, yksilöt ja ryhmät luovat ja ylläpitävät eriarvoisuutta. Mekanismeihin kuuluu sosiaalisten hierarkioiden, ulossulkemisen ja riiston lisäksi etääntyminen, jossa menestyjien ja häviäjien tuottaminen kasvattaa yksilöiden välistä etäisyyttä. Eri järjestelmät synnyttävät eri pituisia etäisyyksiä ihmisten välille. (Therborn 2014, 71-72.) Aineiston esimerkit pienituloisten tulojen leikkaamisesta ja suurituloisten verokevennyksistä voidaan nähdä konkreettisena etäisyyttä tuottavana mekanismina. Tosin, kuten Therbornkin toteaa (2014, 72), uusliberalistisesta, individualistisesta näkökulmasta katsoen tässäkin voidaan puhua menestymisestä, eikä mekanismin tuottamasta eriarvoisuudesta.

”Hallitus pyrkii selittämään tekemänsä ratkaisut parhain päin eduskunnan edessä, mutta tänä syksynä tehtyjen laskelmien perusteella näyttää selvältä, että tuloerot ovat tosiaan kääntyneet hienoiseen kasvuun – ja nimenomaan hallituksen tekemien valintojen seurauksena. Vasemmistoliiton eduskunnan tietopalvelulta tilaaman laskelman mukaan hallitus leikkaa vuosina 2015-2018 noin prosentin käytettävissä olevia tuloja alimmalta tulodesiililtä eli väestön pienituloisimmalta kymmenesosalta. Ylemmissä tulodesiileissä käytettävissä olevat tulot kasvavat puolisen prosenttia.” 12

Suomalaisen hyvinvointivaltion tämänhetkinen paradoksi onkin, että huono-osaisten edut ovat suuremmassa vaarassa kuin menestyvän keskiluokan etuudet. (Hoikkala & Roos 2000, 17). Voidaankin siis miettiä, onko hyvinvointivaltio keskittynyt yhä enemmän suojelemaan keskiluokan etuja tasa-arvoisten mahdollisuuksien sijaan? Resurssien eriarvoisuuteen liittyvistä kasvavista tuloeroista pääministeri Juha Sipilä esitti uudenvuodenkirjeessään toisenlaisen näkökulman.

”Sipilän mukaan hallitus haluaa varmistaa, että kaikki väestöryhmät pääsevät nauttimaan kasvun hedelmistä. –Olemme pyrkinet jakamaan myös taloustalkoiden vastuut mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Ilahduttavaa onkin, että tuoreimpien tilastojen mukaan tuloerot eivät ole kasvaneet viime vuonna lainkaan, toisin kuin julkisesta keskustelusta olisi voinut päätellä, Sipilä kirjoittaa.” 33

Sipilä tuo tekstissään esille, että vaikka julkisessa keskustelussa tuloerojen ymmärretään kasvaneen, tilastojen mukaan tämä ei pidä paikkaansa. Tässä lausunnossa saattaa olla nähtävissä ristiriitaa myös edellä esitettyyn aineistoon peilattuna, mutta keskitymme nyt siihen, mikä mahdollisesti on kansan lisääntyneen taloudellisen eriarvoisuuden tunteen takana.

Erään näkökulman lisääntyneeseen eriarvoisuuden tunteeseen tarjoaa taloustieteilijä Albert O. Hirschman (2013). Hirschman kehitti niin kutsutun tunneliefektin selittämään tuloerojen ja eriarvoisuuden yhteyttä ihmisten tyytyväisyyteen. Efektinä voi visualisoida mieltimällä kaksikaistaisen tunnelin, jonka molemmilla kaistoilla autot ruuhkan takia seisovat. Molemmilla kaistoilla tyytyväisyys on samaa luokkaa. Kun toinen kaista alkaa vetää, nousee tyytyväisyys sekä liikkeelle päässeiden, että vielä odottavien kaistalla, sillä odotettavissa on, että toinenkin kaista pääsee pian liikkeelle. Mikäli näin ei käy, odottavien kaistan tyytyväisyys laskee radikaalisti, siinä missä liikkuvan kaistan tyytyväisyys jatkaa nousuaan, sillä heidän suhteellinen asemansa paranee huomattavasti. Efekti on sovellettavissa ihmisten elämäntilanteisiin ja tulevaisuudennäkymiin esimerkiksi työttömyyden aikana. Vaikka työtön henkilö saattaa kokea tyytymättömyyttä, kun muut saavat työpaikan ja hän ei, saattaa se silti lisätä hänen uskoaan tulevaisuuteen. (Hirschman 2013, 80-81.) Tätä teoriaa on esimerkiksi Juho Saari soveltanut myös Suomessa koetun eriarvoisuuden ymmärtämiseen. Suomessa suurituloisempien kaista on vetänyt jo muutaman vuoden, siinä missä huonotuloisimman neljänneksen kaista liikkuu vieläkin varsin hitaasti. (Saari 2015, 223.)

Aineistokirjoituksissa eriarvoisuus ja eriarvoistuminen on yhdistetty poliittisten toimenpiteiden kautta työttömyyteen. Eriarvoistumista tulisi siis vähentää kunnioittamalla ihmisarvoa, inhimillisyyttä ja ihmisten oikeuksia. Sukupuolten välisen tasa-arvon puuttuminen voidaan myös nähdä eriarvoisuutta lisäävänä. Ihmisten tukeminen yhteiskunnalliseen osallistumiseen vahvistaa kansan luottamusta sekä mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Avoin ja julkinen tieto yhteiskunnan poliittisista toimenpiteistä edistäisi yhdenvertaisuutta sekä kulttuurista monimuotoisuutta, unohtamatta koulutuksen ja kasvatuksen keskeistä roolia.

Demokratian ja oikeusvaltion laaja-alaisen kehityksen edistämiseksi jokaisen tulisi aktiivisesti osallistua yhteistyöhön.

Yhteiskunnan, talouden sekä eriarvoistumisen nähdään aineistokirjoituksissa liittyvän vahvasti työttömyyteen, mutta myös yksilön ominaisuuksilla on oma roolinsa siinä. Yksilön ominaisuuksia ja vastuuta käsitellään seuraavissa kappaleissa.

5.5 Yksilön ominaisuudet

Yksilön ominaisuuksiin listasimme ikään ja sukupuoleen keskittyvät uutiset, joita oli yhteensä 10 kpl. Aineistosta nousi ikään liittyviä kirjoituksia viisi kappaletta ja sukupuoleen viisi kappaletta. Ikä nähdään usein työttömyyteen tiiviisti liittyvänä tekijänä, koska tietyt ikävaiheet yhdistetään usein työttömyyteen. Paljon keskustelua herättää erityisesti nuorten ja ikääntyneiden työttömyys sekä siihen vaikuttavat tekijät.

”Kaksi kolmasosaa 55-64-vuotiaista uskoo työttömien työllistymisen olevan tulevaisuudessa vaikeaa, kun taas 18-24-vuotiaista vain reilu kolmannes pitää työllistymistä vaikeana.” 10

Eri ikäluokkien välillä on eroja sen suhteen, millä tavalla tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiin suhtaudutaan. Ikäluokkien vaihtelevan optimismin takana voi olla monia tekijöitä, kuten vanhemman ikäluokan kokemat haasteet työelämän muuttuviin rakenteisiin ja digitalisaatioon sopeutumisessa, tai nuorten kokema suurempi itsevarmuus ja toiveikkuus tulevaisuudesta.

”Tiaisen mukaan aktiivimalli ei pure pitkäaikaistyöttömyyden pahimpaan ongelmakohtaan. Yli 50-vuotiaat suomalaiset ovat menettäneet työpaikkansa teollisuuden rakennemuutoksessa, ja heidän kotikunnissaan ei ole enää töitä.” 28

Valtiotieteiden tohtori Pekka Tiainen kommentoi aktiivimallin olevan tehoton yli 50-vuotiaiden pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Teollisuuden rakennemuutos Suomessa on vaikuttanut vahvasti yli 50-vuotiaiden työllisyyteen, koska tuotanto on kustannussyistä siirretty eri paikkakunnalle tai jopa eri maahan. Teollisuuden rakennemuutokset ovat vaikuttaneet varsinkin pienillä paikkakunnilla monen ihmisen työllisyystilanteeseen esimerkiksi jättämällä usean ihmisen työttömäksi yrityksen siirtyessä isompaan kaupunkiin. Lainauksesta 28 käy ilmi, että vanhemman ikäväestön pitkäaikaistyöttömyys johtuu osittain siitä, että he eivät välttämättä ole yhtä muuttohalukkaita työn perässä, kuin ehkä nuoremmat ihmiset ovat. Myös useammassa aineistokirjoituksessa ikä yhdistetään myös koulutustasoon ja sukupuoleen. Nuorten miesten yhteys työttömyyteen näkyy selkeämmin kuin naisilla, ja siitä kannetaan erityistä huolta.

”Erityisen ongelmallinen on nuorten miesten tilanne. Tilanteen heikkeneminen näkyy jo nyt esimerkiksi nuorten miesten pienituloisuuden nopeana lisääntymisenä” 19

”Työttömien miesten työllisyyskehityksessä oli selvää muutosta parempaan suuntaan, samalla myös talouskasvu kiihtyy.” 8

Miesten työttömyyteen keskittyvissä uutisissa esiintyi kahdenlaista, toisistaan hyvin poikkeavaa näkemystä. Toisaalta uutisoitiin, kuinka miesten työttömyys on talouskasvun kiihtyessä laskemaan päin, toisaalta taas siitä, kuinka nuorten miesten pienituloisuus on lisääntynyt nopeasti. Yksilön vastuu korostuu oman työllisyystilanteen hoidossa. Sukupuolen tai iän merkitys työn saamisessa ei pitäisi olla syynä työttömyyteen tai sen pitkittymiseen. On totta, että nuoret miehet ovat työllistyneet 2000-luvulla heikommin kuin muut, tämä käy ilmi myös yksilön ominaisuuksiin kerätyistä aineistokirjoituksista. Nuoret kuitenkin pääsääntöisesti pitävät itseään ahkerina työn tekijöinä sekä hakijoina. Niiden nuorten osuus, jotka lopettaisivat palkkatyön kokonaan, on laskenut. (Cronberg 2010, 87- 88.)

”Ely-keskuksen katsauksen mukaan suhteellisesti katsottuna miesten työllisyysaste huononi jälleen viime vuodesta. Perinteiset miesvaltaiset alat eivät siis joko vedä lisätyövoimaa tai sopivia henkilöitä ei löydetä. Miesten osuus kaikista työttömistä työnhakijoista oli tämän vuoden marraskuussa lähes 55 prosenttia.” 22

Vaikka talouskasvu toi työttömyystilanteeseen toiveikkuutta, oli miesten työllisyysaste laskussa vielä vuonna 2017, ja yli puolet työttömistä työnhakijoista oli miehiä. Miesvaltaisten alojen nähtiin olevan tilanteessa, jossa ne eivät joko vedä työvoimaa, tai soveltuvia työntekijöitä ei jostain syystä löydetä.

”Työttömyys moninkertaistaa riskin joutua eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää, kertoo Eläketurvakeskus (ETK). Naisilla riski on suurempi, kuin miehillä. ETK tutki yli 700:n yli 50-vuotiaan palkansaajan eläkeaikeita ja eläkkeelle siirtymistä. Naisilla työttömyys nelinkertaistaa ja miehillä kolminkertaistaa varhaisen eläkkeelle siirtymisen todennäköisyyden.” 38

Sukupuolten välisiä eroavaisuuksia löytyi myös toiseen suuntaan. Eläketurvakeskuksen tutkimuksen mukaan naisilla on suurempi riski joutua työttömyyden takia eläkkeelle ennen vanhuuseläkettä. Psykologi Pirkko Siltalan (2006) mukaan esimerkiksi masennuksen oireet ovat sukupuolisidonnaisia: miesten aktiivisuus voimistuu, kun taas naiset useammin sulkeutuvat ja vetäytyvät yksin suremaan. (Poiijula 2007, 33.) Tämä voi osaltaan selittää naisten lisääntynyttä riskiä joutua esimerkiksi työttömyyden seurauksena eläkkeelle ennen vanhuuseläkkeen alkamista.

Yksilön ominaisuudet –kategorian alle aineistokirjoituksista nousi selkeästi isoimpina teemoina ihmisen ikä sekä sukupuoli. Näiden vaikutusta työttömyyteen pohdittiin tilastojen valossa sekä työelämän muutoksista johtuvista syistä. Ikä ja sukupuoli ovat yksilön ominaisuuksia ja niitä ei pysty muuttamaan, mutta vastuuseen omasta tilanteestaan pystyy vaikuttamaan. Seuraavassa osiossa pohditaan yksilön vastuun vaikutusta työttömyyteen.

5.6 Yksilön vastuu

Uutisissa yksilön vastuu yhdistyi monessa kohtaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja erityisesti aktiivimalliin, mutta yksilön vastuusta kirjoitettiin myös muissa yhteyksissä, joten käsittelemme sen omana aiheenaan. Aineistonkeruun aikana yksilön vastuu nousi esille seitsemässä kirjoituksessa. Se yhdistyi aineistossa myös koulutukseen, eriarvoisuuteen ja työelämän muutokseen liittyviin kysymyksiin.

Työelämän muutos sekä yhteiskunnalliset poliittiset toimenpiteet vaikuttavat työttömyyteen ja sen hoitoon. Yksilön ominaisuuksilla on vaikutusta omalta osaltaan työn löytymiseen, mutta jokaisen tulisi ottaa itse myös vastuuta. Jos vastuuta tilanteesta ei ota, saattaa yksilö, jolla on vastassaan epäinhimillinen järjestelmä ja byrokratian syöverit, menettää lopulta elämänsä hallinnan (Cronberg 2010, 22). Työttömyys voi olla nöyryyttävä kokemus ja siksi jokaisen tulisi kantaa vastuuta työllistymisestään. Vaikutusta työllistymiseen on yksilöllä, mutta myös valtiolla ja yhteiskunnalla.

Yksi sosiaalihuollon keskeisimpiä kysymyksiä liittyy yksilön oman vastuun suhteesta julkiseen vastuuseen, ja hyvinvointivaltion sekä yksilön vastuunjaon ristiriidoilla on pitkä historia. Jatkuvasti laajemmalle levittäytyvän, uusliberalistisen arvoilmaston mukaan valtion tulisi puuttua kansalaistensa elämään mahdollisimman vähän, eikä valtiolla ole myöskään välttämättä velvollisuutta huolehtia kansalaisista, jotka eivät huolehdi itse itsestään (Mäntysaari 2016, 79-80). Näkemykset vaikeuksien syistä kohdistetaan yhä enemmän yksilöön itseensä, ja yksilön velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan, kuten tässä käsitelty työnteko, korostuvat myös keskustelussa oikeuksien, esimerkiksi sosiaaliturvan, sijaan.

”Turun yliopiston työelämäntutkija Hanna Ylöstalo sanoo, että suomalaisessa työvoimapolitiikassa on ollut pitkään voimassa ”moralisoiva eetos”. – Se liittyy siihen, mikä ajatellaan työttömyyden syyksi. Suomessa on muita pohjoismaita enemmän kiinnitetty katse työttömään itseensä.” 35

Turun yliopiston tutkija Hanna Ylöstalon mukaan Suomen työvoimapolitiikassa on vallalla ”moralisoiva eetos”, ja työtöntä syyllistetään omasta tilanteestaan enemmän kuin muissa pohjoismaissa. Ylöstalon esille tuoma, sävyltään varsin uusliberaali asenne työttömyyttä kohtaan on vastoin perinteistä hyvinvointivaltiollista ilmapiiriä. Hyvinvointivaltion toiminta on ollut monilta osin tarkastelun alaisena. Yksi yleisimmin hyvinvointivaltioon kohdistettu kritiikki on ajatus siitä, että liian kattavat sosiaalipoliittiset etuudet heikentävät ihmisten halua hankkia töitä. Työttömien työhalukkuus on ollut jatkuvan keskustelun kohteena, ja huolta työn merkityksestä sekä ihmisten työmoraalista näyttää kantavan esimerkiksi Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun rahoituksen professori Vesa Puttonen.

”Jotenkin tässä matkan varrella on alettu ajatella niin, että työ on ihmistä varten eikä ihminen työtä varten.” 57

Voimaan tulleen aktiivimallin suurimpia elementtejä oli juurikin yksilöön kohdistuvat toimenpiteet sekä vastikkeellisuus, jotka voidaan osaltaan nähdä osoituksena uusliberalistisesta suuntauksesta sosiaalipolitiikassa. Syytä työttömyyteen etsitään yhä kuumeisemmin yksilön toiminnasta tai ominaisuuksista.

”Hänen (Kai Mykkänen) mukaansa pitää myös kysyä, kuinka pitkään työnhakijalla on oikeus edellyttää yhteiskunnalta normaalin tasoista työttömyysetuutta, mikäli hakija ei ole valmis muuttamaan työn perässä.” 29

Kai Mykkäsen kanssa samoilla linjoilla yksilön vastuusta oli kokoomuksen kansanedustaja Juhana Vartiainen. Lausunnoissa tuli esille yksilön velvollisuuksien ja oikeuksien tasapaino, ja molemmissa painotettiin erityisesti yksilön vastuuta ja velvollisuuksia. Ajatus työn perässä muuttamisesta vaikuttaa yksinkertaiselta ratkaisulta. Kuitenkin on tilanteita, joissa esimerkiksi taloon on kiinnitetty henkilön tai perheen omaisuus, ja seudulta pois suuntautuneen muuttoliikenteen takia kiinteistön arvo on laskenut huomattavasti. Näin henkilöt saattavat taloudellisista syistä jäädä ”loukkuun” alueelle, joilla työllistymismahdollisuuksia ei ole. Myös mikäli perheen toinen aikuinen työllistyy seudulla ja toinen ei, voidaan muuttamiseen velvoittamista pitää kohtuuttomana.

”Vartiaisen mukaan pula työnhakijoista on kasvanut eri ammattiryhmissä kaikkialla Suomessa. Hänen mielestään ihmisellä on myös velvollisuus muuttaa työn perässä, ja aktiivimalli vahvistaa sitä. – Ei pidä hyväksyä sellaista ajattelua, että ihmisellä olisi jonkinlainen esioikeus jäädä asumaan paikkakunnalle, jossa ei ole työtilaisuuksia ja edellyttää, että hän saa täyden työttömyysturvan ikuisesti, Vartiainen painottaa.” 28

Yksilön vastuu työn hakemisessa ja sen löytämisessä on suuri. On oltava valmis tekemään mahdollisia uhrauksia ja jopa muuttamaan työn perässä toiselle paikkakunnalle. Nykypäivän työllisyystilanteet ajavat siihen, että muutto pieniltä paikkakunnilta voi olla ainoa mahdollisuus päästä takaisin kiinni työelämään. Työelämään kiinni pääsemiseen on kuitenkin myös muitakin vaihtoehtoja.

”Työikäisille terveille ihmisille ja osatyökykyisille ihmisille työ on parasta sosiaaliturvaa ja paras tapa nousta eteenpäin, mutta kaikki eivät pysty omaan tilanteeseensa vaikuttamaan. Ei ole työttömien vika, että he ovat työttömiä. Enemmistö työttömistä on huolehtinut omasta koulutuksestaan työuransa aikana. Maailma muuttuu niin nopeasti, että palvelujen pitää tukea ihmisiä osaamisensa muuttamisessa, Rinne toteaa.” 39

Yksilöä vastuuttavaa näkökulmaa kritisoi puolestaan Sdp:n puheenjohtaja Antti Rinne, joka katsoo työttömistä enemmistön huolehtineen kyllä vastuustaan koulutuksen ja työelämään liittyen, mutta jääneen itsestään riippumattomista syistä työttömäksi. Yksilön ominaisuuksista puhuttaessa työttömyyden uutisointi keskittyy siis ihmisen omaan vastuuseen ja velvollisuuksiin tehdä uhrauksia työn löytymisen edistämiseksi. Maailman muuttuessa nopeaan tahtiin eivät yksilön hankkima koulutus ja ammattitaito enää välttämättä vastaakaan työelämän tarpeita, joten palveluja tulisi kehittää auttamaan ihmisiä osaamisensa muuttamisessa. Osaamisen ja koulutuksen tärkeys korostuu varsinkin työtä haettaessa. Koulutus taso ja osaaminen puhututti aineistonkeruu aikana melko paljon, joten sen vaikutusta työttömyyteen käsitellään seuraavassa osassa.

5.7 Koulutus

Koulutukseen keskittyviä uutisia oli 19 kappaletta. Aiemmin Suomessa tehokkain väline sosiaaliseen nousuun on ollut koulutus, joka on suojanut myös matalaa palkkaa ja haurasta työmarkkina-asemaa vastaan (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 9). Siispä huolta on kannettu erityisesti matalasti kouluttautuneiden, erityisesti vain perustason koulutuksen varaan jääneiden työllistymismahdollisuuksista. Kuitenkin eri

tutkintojen määrä on lisääntynyt ja työelämän muuttuvat rakenteet muuttavat työvoiman kysyntää, jolloin tutkintoja kohdannut tietynlainen inflaatio. Tämä taas on johtanut siihen, että enää suoritettu korkeakoulututkinto ei riitäkään takaamaan varmaa työllisyyttä. Tähän aiheeseen pureuduttiin myös aineistossa, jossa keskityttiin matalasti kouluttautuneiden tilanteen lisäksi myös korkeasti kouluttautuneiden, esimerkiksi tohtoreiden työttömyyteen.

”Työttömien tohtoreiden määrä on kasvanut Suomessa erittäin voimakkaasti 2000-luvulla. Vuosituhannen jälkeen se on noin seitsenkertaistunut ja vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen noin kolminkertaistunut.” 68

Tohtorikoulutuksen saaneiden työttömyyden uutisoitiin kasvaneen 2000-luvulla voimakkaasti, ja kolminkertaistuneen vielä vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen. Toisen aihetta käsittelevän uutisen mukaan tohtoreiden työttömyys oli vuonna 2017 kääntynyt laskuun, mutta silti tohtoreiden työttömyyden ratkaisuksi on ehdotettu suhteellisen radikaaleja toimenpiteitä.

”Viimeisen vuoden aikana tutkijakoulutuksen saaneiden työttömyys on kääntynyt laskuun, vaikka kaikkiaan yli 25000 tohtorista noin neljä prosenttia on vielä työttömänä. Ratkaisuksi ehdotettiin tohtorikoulutettavien määrän vähentämistä muutamalla sadalla vuodessa.” 16

Tohtorikoulutettavien tilanne ja tutkijoiden työttömyys kertoo osaltaan tämänhetkisestä koulutuspolitiikasta. Usein tohtorit työllistyvät yliopistoihin, mutta mikäli oppilaitosten rahoituksia vähennetään, miten yliopistoilla on varaa tarjota tohtoreille koulutustaan vastaavia työpaikkoja? Tutkijakoulutettavien vähentämistä voidaan pitää helppona ja yksinkertaisena ratkaisuna tutkijoiden työttömyyteen. Toisaalta varsinkin työelämän rakenteiden muutoksen ollessa ajankohtainen ilmiö, on mahdollista myös se, että tieteellisen osaamisen kysyntä työmarkkinoilla tulee kasvamaan tulevaisuudessa.

”Kokonaisuudessaan koulutus ei ole kovin työelämälähtöistä. Työelämässä ei tosin käsitetä sitä, minkälaisia kykyjä tohtoreilla on väitöskirja-aiheesta huolimatta.” 16

Kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi, kuitenkin juuri tämän hetken työelämän tarpeisiin tohtorikoulutus ei näytä tarjoavan vastausta. Ristiriitoja löytyy sekä siitä, että työelämässä tohtoreihin kohdistuu ennako-odotuksia, toisaalta siitä, että aineistokirjoituksen mukaan tohtorikoulutuksen ei nähdä olevan kovin työelämälähtöistä.

Yliopistojen tarjoamaan koulutukseen onkin kohdistettu kritiikkiä siitä, että nykyisen koulutuksen ei nähdä kohtaavan työelämän tarpeiden kanssa.

Aineistoon sisältyi myös yhteiskunnallista pohdintaa koulutuspolitiikan vaikutuksesta työttömyyteen, sekä erilaisia ideoita ja ratkaisuja esitettiin koulutuksen kehittämiseen työelämän tarpeita vastaavaksi. Tällä hetkellä riskinä voidaan nähdä koulutukseen kohdistuvat leikkaukset ja koulutusrakenteiden uudistaminen säästöjä priorisoiden. Puhuttiin sitten ammatillisesta koulutuksesta tai tohtorikoulutuksesta, koulutus ja työelämä eivät tunnu kohtaavan, eivätkä viimeaikaiset uudistukset ja säästötoimenpiteet näytä tarjoavan tähän ratkaisua.

”Koulutuspolitiikalla on Suomessa keskeinen merkitys. Paitsi työvoiman tarjontaan ja talouden pitkän aikavälin kasvunäkymiin, sillä vaikutetaan Mäki-Fräntin ja Kinnusen mukaan myös tuloeroihin ja köyhyysriskiin.” 19

Aineistossa nousi esiin toimivan koulutuspolitiikan tärkeys pitkällä tähtäimellä. Koulutus voi osaltaan vaikuttaa myös muihin tässäkin opinnäytetyössä käsiteltyihin ja yhteiskunnallisesti puhututtaviin aiheisiin, kuten talouteen sekä eriarvoistumiseen liittyviin tuloeroihin. Uutisiin sisältyi myös yhteiskunnallista pohdintaa koulutuspolitiikan vaikutuksesta työttömyyteen, sekä erilaisia ideoita ja ratkaisuja esitettiin koulutuksen kehittämiseen työelämän tarpeita vastaavaksi.

”Honkala ottaisi ammatillisessa koulutuksessa pari askelta vanhaan päin, jotta koulutuksen taso paranisi. –Koulutetaan kolmen vuoden sijaan kaksi vuotta, mutta tehdään tehokkaasti sitä, mitä koulussa kuuluukin tehdä.” 3

Siinä missä yliopistokoulutusta kritisoidaan työelämälähtöisyyden puutteesta, saa ammatillinen koulutus osansa kritiikistä, joskin eri syistä. Esimerkiksi vuoden 2018 alusta voimaan tulleen ammatillisen koulutuksen reformin yksi tavoite on, että ammattiin opittaisiin enemmän työpaikoilla ja vähemmän koulussa istumalla. Tämä herättää kysymyksiä siitä, laitetaanko opiskelijat työelämään ilman riittäviä taitoja, ja saavatko he tarpeeksi henkilökohtaista tukea ja ohjausta.

Koulutus ja sen yhteys työttömyyteen nähtiin aineistossa pääosin yhteiskuntatason ongelmana. Harvinaisempaa yksilötason tarkastelua edusti esimerkiksi Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun rahoituksen professori Vesa Puttonen, joka kantoi huolta korkeasti kouluttautuneen yksilön vastuusta.

”Tohtori on kouluttautunut ison osan elämästään yhteiskunnan varoilla. Ei pidä unohtaa, että meidän hyväosaisten velvollisuus on maksaa se yhteiskunnalle takaisin. Ei voi jatkaa tutkijana, jos tutkimukselle ei ole kysyntää tai rahoitusta.” 57

Puttosen mukaan korkealle kouluttautuneilla “hyväosaisilla” on koulutuksestaan huolimatta velvollisuus ottaa vastaan työtä myös oman alan ulkopuolelta, mikäli rahoitusta ei löydy.

Vaikka kysymys yhteiskunnan varoilla korkealle kouluttautuneiden työttömyydestä ja heidän vastuustaan herättääkin keskustelua, suurempana ongelmana nähdään matalasti kouluttautuneiden tilanne. Perusasteelle jääneen koulutuksen yhteys työttömyyden ja mahdollisen yhteiskunnasta laajemmin syrjäytymisen lisääjänä tiedostettiin myös uutisissa.

”Mäki-Fränti ja Suomen Pankin vanhempi neuvonantaja Helvi Kinnunen toteavat tuoreessa artikkelissaan nuorimmissa ikäluokissa pelkän perusasteen koulutuksen saaneiden alkaneen kasvaa, mikä on omiaan vähentämään työvoiman tarjontaa.” 19

Työ- ja elinkeinoministeriön vuoden 2011 julkaisussa ”Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella” Käsitellään nuoria, jotka jäävät kaikkien yhteiskunnallisten instituutioiden ja palvelujen ulkopuolelle. Nämä ”muut ulkopuolella olevat” henkilöt eivät ole töissä tai työttömiä, mutta eivät myöskään koulutuksessa, eläkkeellä tai varusmiehinä. Katsauksen mukaan pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevan nuoren riski kuulua ”ulkopuolella oleviin” on lähes kolminkertainen ammatillisen keskiasteen koulutuksen saaneisiin verrattuna. Myös nuorten työttömyyden riski on selvästi suurin perusasteen varaan jääneillä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011, 12.)

Alhainen koulutuksen taso nähdään yhteytenä työttömyydelle, mutta myös korkeasti koulutetut jäävät yhä useammin vaille pätevyyttä vastaavaa työtä. Aineiston perusteella Suomen koulutuspolitiikka on jatkuvan uudistuksen alaisena, ja koulutuksen tulevaisuus näyttää olevan tiiviisti yhteydessä esimerkiksi digitalisaatioon ja työmarkkinoiden muuttuviin rakenteisiin. Tässä opinnäytetyössä analysoimme yhteiskunnallisten ilmiöiden joukossa työelämärakenteen muutosta, jonka yhtenä suurena teemana oli median vaikutus nuorten ammatinvalintaan. Onko tämän ilmiön myötä edessä väkisinkin se, että myös koulutuspolitiikka alkaa seuraamaan yhä enemmän kysyntää ja pinnalla olevia trendejä, eli päätyykö media ohjaamaan lopulta myös koulutuspolitiikkaa?

5.8 Digitalisaatio

Tarkasteluajanjaksona digitalisaatio liitettiin työttömyyteen viidessä eri aineistokirjoituksessa. Aineistonkeräysajankohtana digitalisaation vaikutuksesta kirjoitettiin mielestämme yllättävän vähän, koska väistämättä digitalisaatio ja sen kehitys on muuttamassa toimintatapoja. Digitalisaation kehitys on jo nyt vaikuttanut tehtävään työhön, työn hakuun sekä koulutustarjontaan. Sen vaikutukset ovat jo nähtävissä esimerkiksi työttömyyteen liittyvässä uutisoinnissa.

Palveluiden muuttuminen sähköiseen muotoon on hyvä, mutta osaltaan myös huono asia, koska vanhat käytännöt ja toimintatavat ollaan korvaamassa kokonaan uusilla. Esimerkiksi työpaikkailmoitukset ovat suurimmaksi osaksi nykypäivänä verkossa, eikä niitä enää juurikaan paineta sanomalehtiin. Lehdistä löytyvät ilmoitukset saattaisivat tavoittaa erityyppisiä ihmisiä, kuin taas verkossa olevat. Toisaalta, esimerkiksi verkossa olevat työpaikkailmoitukset ovat kaikkien ihmisten nähtävillä ja saatavilla ja kaikki myös selattavissa saman sivuston kautta. Tämä on myös taloudellisen tilanteen kannalta luultavasti kestävämpi tapa ilmoittaa avoimesta työpaikasta, kuin maksullinen lehti-ilmoitus.

”Joakim Förars pitää TE -toimiston palvelua hyvänä. Hän on havainnut, että parhaiten töitä löytyy TE -palveluiden verkkosivujen kautta tai ottamalla suoraan yhteyttä tuttuihin työnantajiin.” 9

Digitalisaation tuoma kehitys ja sen vaikutus palveluiden tarjontaan sekä saavutettavuuteen saattaa luoda jonkin asteisia ongelmia joissakin ikäryhmissä tulevaisuudessa. Huonommillaan se saattaa luoda jopa yhden suurimmista syrjäytymisuhista.

”Sähköisten palveluiden rynnistys – niin hyvä kuin se onkin – tuo Regina Saaren mielestä yhden isoimmista syrjäytymisuhista.” 17

Tampereen kaupungin työllisyyspalveluiden työntekijä Regina Saari kommentoi, että digitalisaatio ja sähköisten palveluiden lisääntyminen työttömyyden hoidossa tuo mukanaan väistämättä myös haasteita. Sähköisiin palveluihin siirtyminen voi osaltaan myös kasvattaa työnhakijoiden välistä eriarvoisuutta, sillä kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa hyödyntää verkkopalveluja samalla tavalla. Kaikille netistä löytyvät sähköiset palvelut eivät aina riitä, koska moni palveluita käyttävä saattaa tarvita keskusteluapua.

Esimerkiksi moni vanhempi ihminen ei välttämättä hallitse netin käyttöä, tai nuori työtön ei tiedä alaan kuuluvaa sanastoa. Työllisyyspalvelujen siirtyminen verkkoon vähentää entisestään työttömän saamaa työntekijän aikaa ja henkilökohtaista tukea työllisyyspalveluissa, mutta on kuitenkin muistettava, että lisäksi on myös mahdollista asioida esimerkiksi työllisyyspalveluiden työntekijän kanssa puhelimella tai paikan päällä.

”Myös sähköinen ajanvarausjärjestelmä on tulossa Tampereen työllisyyspalveluihin. Tietyvästi sitä ei vielä ole työllisyyspalveluissa muualla.” 17

”Ehkä uskomattominta on kuitenkin se, että Tampereen seudulla uudistuksena mainostetaan sitä, että tulevaisuudessa Tampereen työllisyyspalveluihin voi varata ajan sähköisesti.

TE -toimistoon voi netissä jättää yhteydenottopyynnön tai soittaa sinne. Jos palvelussa on jonoa, TE -toimiston asiantuntija voi soittaa takaisin – yhden kerran.” 18

Sähköisten palveluiden käyttöönotto jakaa mielipiteitä ja luo omat haasteensa esimerkiksi työvoimatoimistossa asioimiseen. Kuitenkin mahdollisuus hoitaa asiat verkossa itsenäisesti on kasvava trendi, joka tulevaisuudessa tulee kasvattamaan käyttäjämääriään. Paradigman muutos usealla eri toimialalla syntyy digitalisaation lisääntymisestä, jossa pitää samanaikaisesti luopua vanhasta ja oppia täysin uutta. Vanhoja toimintatapoja muokataan digitalisaation kehittyessä jatkuvasti uudestaan.

”Osaamisvaatimukset muuttuvat digitalisaation aikana nopeasti ja on vaikea nähdä, mitä töitä robotiikka ja digitalisaatio vievät ja tuovat.” 2

Digitalisaation kehittyessä saadaan helpotettua esimerkiksi työvoimapaalveluiden työntekijöiden sekä asiakkaana olevien työttömien vaivaa asioiden hoitamisen eteen, mutta samalla kohdataan ongelma, jossa digitalisaatio saattaa viedä työpaikkoja ihmisiltä. Digitalisaatio vaikuttaa ihmisten väliseen kommunikointiin ja ajankäyttöön enemmän kuin osamme arvatakaan. Ihmisten väliseen kommunikointiin ja ajankäyttöön on vaikuttanut vahvasti myös puhelimien kehitys ja niiden tuomat lisäpalvelut. Sen vaikutukset voidaan nähdä elämän eri osa-alueilla, toimialoilla sekä koko yhteiskunnassa. Maailma, kuten työelämä muuttuu jatkuvasti, myös digitalisaatio kehittyy ja sillä on vaikutusta moneen, esimerkiksi asiakaspalveluun ja koulutukseen.

”Työelämän tarpeet myös muuttuvat nopeasti. On vaikea tietää esimerkiksi, mihin kaikkeen digitalisaation keksinnöt ulottuvat.” 3

Työttömyyden uutisoinnissa aineistonkeräysaikana digitalisaatioon liittyvissä kirjoituksissa keskityttiin eniten sähköisten palveluiden kehittymiseen ja käyttöön ottoon Tampereen työvoimatoimistossa. Atk-taitojen vahvistaminen ja digitalisaation perässä pysyminen vaatii jatkuvaa opettelua, mahdollisesti jopa alusta alkaen. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko digitalisaation kehityksellä vaikutusta työttömien haluun hakea työtä. Pelottaako digitalisaation kehitys osaa ihmisistä ja jääkö se mahdolliseksi syyksi olla hakematta jotain tiettyä työpaikkaa sen takia, että joutuisi opettelemaan täysin uutta, itselleen vierasta tapaa tehdä työtä?

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Aamulehden näköislehtien kirjoituksia työttömyydestä ja selvittää, mihin työttömyyden uutisointi Aamulehdessä keskittyy. Aineiston mukaan näyttää siltä, että uutisissa käsitellään useimmiten sitä, miksi työttömyyttä on näissä määrin, eli työttömyyden syitä, ja toisaalta sitä miten tämänhetkistä tilannetta voitaisiin parantaa. Syitä työttömyydelle haettiin niin taloudellisista seikoista, kuten 2008 finanssikriisistä, kuin myös yhteiskunnan rakenteista, kuten työelämärakenteen muutoksista ja toimimattomasta koulutuspolitiikasta. Toinen suuri kysymys liittyi työttömyyden hoitoon ja työvoimapolitiikkaan Suomessa. Tehoton työvoimapolitiikka nähtiin vastuullisena työttömien heikkoihin mahdollisuuksiin siirtyä takaisin työelämään.

Näkökulma uutisoinnissa oli pääosin yhteiskunnallinen. Uutisissa esitettiin kuitenkin myös yksilöön ja yksilön velvollisuuksiin kohdistuvia näkökulmia, joita edustivat useimmiten yksittäisten henkilöiden haastattelut ja mielipiteet. Nämä eivät siis uutisoinnin kautta ole nähtävissä yleisesti hyväksyttynä yhteiskunnallisena ajattelutapana, mutta kiistämättä ne kertovat myös laajemmasta asenteesta työttömyyttä kohtaan. Uutisissa esitettiin myös vastamielipiteitä ja kritiikkiä yksilökeskeisyyttä kohtaan, esimerkiksi Sdp:n puheenjohtaja Antti Rinteen arvostellessa kovin sanoin hallituksen ihmiskuvaa ja voimaan tullutta aktiivimallia.

Tarkastelemamme ajanjakson trendi liittyi selkeästi poliittiseen keskusteluun. Vuoden alusta voimaan tullut aktiivimalli herätti paljon keskustelua työttömien tilanteesta ja työttömyyden syistä. Aktiivimalli toi mukanaan suuren määrän kritiikkiä ja keskustelua, mikä teki tämän ajanjakson uutisoinnin seuraamisesta erityisen mielenkiintoista. Uutisoinnissa syvennyttiin erityisen paljon tarkastelemaan yksilöön kohdistuvaa aktivointia, ja samalla se sisälsi kysymyksen hyvinvointivaltion ja yksilön välisestä suhteesta sekä molempien osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista.

Useissa uutisissa ja lähteissä muutokset työvoimapolitiikassa, aktiivinen työvoimapolitiikka, jota aineistossamme edusti aktiivimalli, sekä yhteiskunnalliset muutokset yleensäkin kielivät uusliberaalin ajatusmaailman vahvistumisesta Suomessa. Talouden ensisijaisuutta, tehokkuutta, yksilön vastuuta ja julkisen vallan supistamista

korostava uusliberalismi haastaa perinteistä tasa-arvoon ja esimerkiksi universaaleihin etuuksiin perustuvaa hyvinvointivaltiota.

Osaltaan tätä muutosta veisi jälleen askeleen eteenpäin tällä hetkellä valmistelussa oleva ”aktiivimalli 2”, joka voimaan tullessaan tulisi velvoittamaan työttömiä hakemaan neljää työpaikkaa kuukauden sisään. Työnhakijoiden tulisi raportoida hakemistaan työpaikoista verkkopalvelussa. Työttömälle ei myöskään enää osoitettaisi avoimia työpaikkoja, joihin hänen on haettava, vaan vastuu siirtyisi työttömälle itselleen. Aktiivimallin ja sen mahdollisen jatko-osan asettama suunta on selkeä. Vastuuta työllistymisestä siirretään valtiolta yksilölle, ja yksilöön kohdistuva aktivointi koostuu suureksi osaksi sanktioista.

Digitalisaation jatkuvan lisääntymisen takia palveluita myös siirretään jatkuvasti enemmän verkkoon. Tätä muutosta voidaan pitää huolestuttavana, sillä aineistossa sekä työvoimapalvelujen asiakkaat, että eri asiantuntijat korostivat ennen kaikkea yksilölähtöisten palvelujen kehittämistä ja esimerkiksi tapaamisten tärkeyttä työvoimatoimiston virkailijoiden kanssa. Kuinka haastava tämä muutos tulee olemaan niille työnhakijoille, jotka eivät välttämättä osaa käyttää verkossa olevia palveluja median ja internetin keskellä kasvaneiden nuorten tapaan? Nämä tulevaisuuden muutokset työnhaussa voivat näin lisätä työttömien työnhakijoiden välistä eriarvoisuutta heikentämällä esimerkiksi keski-ikäisten työnhakijoiden asemaa.

Sosiaaliala joutuu tässä yhteiskunnallisessa muutoksessa omanlaiseensa murrokseen. Tehokkuuden, aktivoinnin ja ”työttömien hyysäämisen” ollessa esillä, joutuu erityisesti aikuissosiaalityön toiminta syyniin. Sosiaalityön tuen ja kontrollin kaksoisrooli on vaatinut aiemminkin tasapainottelua, ja kun tehtäväksi jää yhä enemmän asiakkaiden aktivointi, siirtyy sosiaalityön painopiste yhä enemmän kontrolliin. Valtaa saanut uusi julkisjohtamisen oppi (New Public Management, NPM) ajaa osaltaan sosiaalialaa ihmisslähtöisyydestä kohti mitattavia tuloksia, hallittavuutta ja tehokkuutta. Tämä taas luo helposti ristiriidan sosiaalialan eettisen perustan kanssa, mikä puolestaan voi johtaa siihen, että työntekijät joutuvat yhä enemmän toimimaan vastoin ammattieettistä ohjeistusta ja omaa osaamistaan.

Yhteiskunnallisen kritiikin lisäksi syitä työttömyydelle haettiin myös globaaleista ilmiöistä, tai yksilön valinnoista ja ominaisuuksista, kuten valmiudesta muuttaa työn perässä tai valitusta koulutusalaista. Koulutus on esillä yksilön valintoja ja vastuuta

painottavien näkökulmien lisäksi myös yhteiskunnallisten ilmiöiden joukossa, joissa koulutuksen uudistamista ja sen rakennetta käsiteltiin. Nykyaikana useampi työnantaja tai yritys on alkanut omatoimisesti kouluttamaan henkilöstöä uudelleen ja näin suuntaamaan heidän osaamistaan entistä paremmin työhön kuuluvissa tehtävissä.

Opinnäytetyömme tulokset ovat yhteiskunnallista tilannetta ja työttömien tulevaisuutta ajatellen kaksijakoiset. Toisaalta sekä yleisesti, että sosiaalialan arvojen kannalta on hienoa, ettei yksilökeskeisyys ole läpäissyt yhteiskuntaamme ainakaan toistaiseksi siinä määrin, että työttömyys nähtäisiin yksiselitteisesti yksilön ominaisuuksista tai valinnoista johtuvaksi. Myös yksilöön kohdistuvat aktivointitoimenpiteet ja lakimuutokset saivat kansan yhdistymään työttömien oikeuksien ja ihmisarvoisen kohtelun puolesta. Toisaalta kaikesta kritiikistä, mielenilmauksista ja poliittisesta kamppailusta huolimatta aktiivimallikin saapui jäädäkseen, ja näyttääpä saavan vielä jatkoakin. Tämä kertoo selkeästi myös siitä, mihin suuntaan Suomalainen työllisyyspolitiikka on matkalla. Uusliberalismin saadessa yhä vahvempaa jalansijaa muuttuvat väistämättä myös sosiaalialan rooli ja tehtävät tulevaisuudessa. Kuitenkin vielä tällä hetkellä Suomen rooli kansalaisistaan huolehtivana hyvinvointivaltiona on vahva, ja vaikka taloutta korostava sekä yksilöä syyllistävä ääni pääseekin välillä pinnalle, toistaiseksi työttömyys nähdään pääosin yhteiskunnallisena, ei yksilön ongelmana. Yhteiskunnallisella tasolla työttömyyden hoitoon tulisi keskittyä yhdessä esimerkiksi yritysten, oppilaitosten sekä sosiaali- ja terveystalouden kanssa.

Mediakontekstina toiminut Aamulehti on ilmoittanut olevansa poliittisesti sitoutumaton sanomalehti. Luottamuksen säilyttäminen on sanomalehtien toiminnan kannalta keskeisintä ja niiden tulisi uutisoida tasapuolisesti. Onko kuitenkaan täysin puolueetonta kirjoitustapaa olemassa? Jokaisen lukija tulisi pohtia kriittisesti lukemaansa, koska esimerkiksi työttömyyden uutisointia lukiessa jokaiselle syntyy omat ajatukset ja johtopäätökset painetusta tekstistä. Lukijan tulisi ymmärtää myös mikä on uutinen, mikä mielipide ja mikä kolumni.

Tämän opinnäytetyön tekeminen aloitettiin marraskuussa 2017, jolloin optimistinen suunnitelma oli, että työ valmistuisi jo toukokuussa 2018, mutta aihe osoittautui monipuolisuutensa takia yllättävän haastavaksi rajata ja käsitellä. Työttömyyden uutisoinnissa esiin tulleet aiheet, kuten eriarvoistuminen, digitalisaatio ja työelämäarakenteen muutos menevät syvälle yhteiskunnan rakenteisiin, jonka lisäksi

kaikki ilmiöt kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Työttömyyden ja siihen liittyvän uutisoinnin tarkastelua voisi jatkaa monesta eri näkökulmasta. Aiheesta voisi jatkaa tarkastelemalla tässä opinnäytetyössä esiteltyjen ilmiöiden kehittymistä pidemmällä aikavälillä. Kiinnostavia ja tulevaisuudessa ajankohtaisia aiheita ovat esimerkiksi digitalisaation eteneminen ja sen vaikutus työllisyyspalveluihin ja aktiivimallin jatko-osan aikaansaama keskustelu mediassa, politiikassa ja kansan keskuudessa. Yleisesti myös Suomen työttömyystilanteen kehittyminen ja lisääntyneiden aktivointitoimenpiteiden vaikutukset työttömyyteen olisivat kiinnostavia aiheita tulevaisuuden tutkimukselle.

LÄHTEET

- Aarnio, M. 2003. Työttömyysturva. Helsinki: Edita.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. 2000. Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. & Vainonen, J. 2002. Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.
- Cronberg, T. 2010. Uuden työn politiikka. Helsinki: Siltala.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Foucault, M. 1980. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.
- Heinonen, E., Hämäläinen, K., Räisänen, H., Sihto, M. & Tuomala, J. 2004. Mitä on työvoimapolitiikka? Vatt-julkaisuja 38. Helsinki: Valtion taloudellinen Tutkimuskeskus.
- Herkman, J. 2007. Kriittinen mediakasvatus. Tampere: Vastapaino.
- Hirschman, A. O., Adelman, J., Rotschild, E. & Sen, A. 2013. The essential Hirschman. Princeton: Princeton University Press.
- Hoikkala, T. & Roos, J. P. 2000. 2000-luvun elämä: Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Isotalus, P. 2017. Mediapoliitikko. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, A. 2016. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Lehto-Lundén, T., Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 138-147.
- Julkunen, R. 2008. Uuden työn paradoksit: Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. 2013. Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Karjalainen, V., Keskitalo, E., Julkunen, R., Kotkas, T., Saikku, P., Björklund, L., ... Hallamaa, J. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 21-44.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karjalainen, V., Keskitalo, E., Julkunen, R., Kotkas, T., Saikku, P., Björklund, L., ... Hallamaa, J. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Keskitalo, E. & Karjalainen, V. 2013. Mitä on aktivointipolitiikka? Teoksessa Karjalainen, V., Keskitalo, E., Julkunen, R., Kotkas, T., Saikku, P., Björklund, L., ...

Hallamaa, J. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 7-16.

Keskitalo, E. 2013. Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, V., Keskitalo, E., Julkunen, R., Kotkas, T., Saikku, P., Björklund, L., ... Hallamaa, J. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 45-72.

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Valli, R. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Koistinen, P. 1999. Työllisyyspolitiikan perusteet. Porvoo: WSOY.

Kotkas, T. 2013. Sopimuksellisuus sosiaalioikeudessa. Teoksessa Karjalainen, V., Keskitalo, E., Julkunen, R., Kotkas, T., Saikku, P., Björklund, L., ... Hallamaa, J. 2013. Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 73-95.

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: Media Doc.

Lehto-Lundén, T., Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.

Melin, H. & Blom, R. 2011. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Oksanen, A. & Salonen, M. (toim.) Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 194-211.

Merilampi, R. 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: Avain.

Mäntysaari, M. 2016. Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Lehto-Lundén, T., Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 75-86.

Pohjola, A. 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Toim. Viinamäki, L. & Saari, E. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pojjula, S. & Ahonen, R. 2007. Irtisanotut: Muutos, menetys ja selviytyminen. Helsinki: Kirjapaja

Saari, J. 2015. Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, J. 2017. Sosiaaliturvariippuvuus: Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press.

Sennett, Richard. 2006. The Culture of the New Capitalism. Yale: Yale University Press.

Sihto, M. 2006. Työllisyyspolitiikka. Teoksessa Saari, J., Böckerman, P., Sihto, M., Kivinen, O., Kasvio, A., Rouhinen, S. & Kiander, J. 2006. Suomen malli: Murroksesta menestykseen? Helsinki: Yliopistopaino, 173-204.

Silvasti, T., Lempiäinen, K. & Kankainen, T. 2014. Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Lempiäinen, K., Silvasti, T., Blom, R., Siisiäinen, M., Lempiäinen, K., ... Luhtakallio, E. 2014. Eriarvoisuuden rakenteet: Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 7-19.

Therborn, G. & Henttonen, T. 2014. Eriarvoisuus tappaa. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, M. 2016. Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Lehto-Lundén, T., Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 11-21.

Vaarama, M. 2011. Sosiaalipolitiikan nykytila. Teoksessa Palola, E. & Karjalainen, V. 2011. Sosiaalipolitiikka: Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 15-29.

Van Aerscht, P. 2011. Activation Policies and the Protection of Individual Rights, A Critical Assessment of the Situation in Denmark, Finland and Sweden. Ashgate Publishing.

Vähätalo, K. 1998. Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Verkkolähteet

Aamulehti. 2.12.2017. Tasan 136 vuotta sitten julkaistiin Aamulehden ensimmäinen numero – Nyt onnittelemme 100-vuotiasta Suomea ja jatkamme samalla asialla kuin vuonna 1917. Pääkirjoitus. <https://www.aamulehti.fi/a/200574856> (Luettu 25.9.2018).

Larja, L. 2013. Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen perusteella. Tilastokeskuksen hyvinvintikatsaus 1/2013. http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_002.html?s=0 (Luettu 12.10.2018).

Te-palvelut. Aktiivimalli. <http://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa/aktiivimalli> (Luettu 29.1.2018).

Tilastokeskus 2009. Suomen työttömyystilastot kansainvälisesti vertailukelpoisia. Tiedote 31.7.2009. http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2009/tiedote_008_2009-07-31.html (Luettu 15.10.2018.)

Tilastokeskus 2012. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/tyti_2012-11-05_men_002.html (Luettu 15.10.2018.)

Työttömyysturvalaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290> (Luettu 24.1.2018).

Työ- ja elinkeinoministeriö. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf> (Luettu 24.5.2018).

Sosiaalibarometri 2017 https://www.soste.fi/media/soste_sosiaalibarometri_2017.pdf (Luettu 20.1.2018).

Geldof, D. 1999. New Activation Policies: Promises and Risks. Teoksessa O’Conghaile, W., Heikkilä, M., Hvinden, B., Bosco, A., Chassard, Y., Ditch, J. & Hanesch, W. 1999. Linking Welfare and Work. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 13-27. https://www.siiis.net/documentos/Digitalizados/81541_Link-ing%20welfare%20and%20work.pdf (Luettu 9.2.2018).

Hallituksen esitys 124/2017. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170124> (Luettu 26.9.2018).

Hetemäki, Martti. 2018. Aktiivimallin toiminta, tausta ja kritiikki. Valtionvarainministeriö. https://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/aktiivimallin-toiminta-tausta-ja-kritiikki (Luettu 26.9.2018).